

PRIRUČNIK O ISTRAŽIVAČKOM NOVINARSTVU U OBLASTI KRIVIČNOG PRAVOSUĐA

Pripremu i objavljivanje Priručnika o istraživačkom novinarstvu u oblasti krivičnog pravosuđa je finansijski podržala Evropska unija. Tekst u priručniku ne predstavlja obavezno stavove Evropske unije.

PRIRUČNIK O ISTRAŽIVAČKOM NOVINARSTVU U OBLASTI KRIVIČNOG PRAVOSUĐA

Podgorica 2018.

© Centar za demokratiju i ljudska prava (CEDEM)

Izdavač:

Centar za demokratiju i ljudska prava – CEDEM (www.cedem.me)

Za izdavača:

Milena Bešić

Urednik:

Marko Pejović

Grafički dizajn, prelom teksta i štampa:

M studio d.o.o., Podgorica

Tiraž:

150 primjeraka

Pripremu i objavljivanje Priručnika o istraživačkom novinarstvu u oblasti krivičnog pravosuđa je finansijski podržala Evropska unija. Tekst u priručniku ne predstavlja obavezno stavove Evropske unije.

SADRŽAJ

UVOD.....	1
ŠTA MOŽETE NAĆI U PRIRUČNIKU?	1
KOME JE NAMIJENJEN?	1
ZAŠTO ISTRAŽIVAČKO NOVINARSTVO?.....	3
ŠTA JE ISTRAŽIVAČKO NOVINARSTVO?	7
KAKO DO TEME ISTRAŽIVAČKE PRIČE?	9
HIPOTEZA ISTRAŽIVANJA I ELEMENTI PLANA ISTRAŽIVANJA	13
PREDISTRAŽIVANJE	17
PRIKUPLJANJE DOKUMENATA	19
ONLINE ALATI ZA PRETRAŽIVANJE	19
KAKO PRETRAŽIVATI PODATKE U CRNOJ GORI	27
SLOBODAN PRISTUP INFORMACIJAMA	31
ANALIZA DOKUMENATA I NJIHOVA PROVJERA	33
PISANJE I OBJAVLJIVANJE	39
NAJBOLJE PRAKSE	43
PREPORUKE NOVINARIMA.....	45
ZA IZVJEŠTAVANJE O KRIVIČNIM POSTUPCIMA	45
PREPORUKE SAVJETA EVROPE.....	49
DEKLARACIJA O MEDIJSKOJ DISTRIBUCIJI INFORMACIJA U VEZI SA KRIVIČNIM POSTUPCIMA.....	49
PREPORUKA REC (2003) 13 KOMITETA MINISTARA ZEMLJAMA ČLANICAMA O MEDIJSKOJ DISTRIBUCIJI INFORMACIJA U VEZI SA KRIVIČNIM POSTUPCIMA.....	53
RIZICI NOVINARSKIH GREŠAKA	59
REFERENCE:.....	62

UVOD

Proces pregovaranja naše zemlje sa Evropskom unijom i mjerila koja su postavljena u okviru pregovaračkih poglavlja i odobravanja istih, navela su veliki broj izmjena zakonskih propisa u skladu sa pravnom tekovinom EU. Prvi korak, u ovoj oblasti, napravljen je odlukom Vlade Crne Gore, a po preporuci institucija Evropske unije i Savjeta Evrope, da dekriminalizuje djelo uvrede i klevete, pa se ovaj čin više ne tretira kao krivično djelo. U pravcu reforme krivičnog zakonodavstva, u proteklom periodu, usvojen je set izmjena i dopuna Zakona o krivičnom postupku i Krivični zakonik. Ova pravna legislativa je ključna za izvještavanje u oblasti krivičnog pravosuđa, a priručnik za istraživačko novinarstvo neophodan u cilju stvaranja novih istraživačkih priča.

Ova publikacija ima za cilj da omogući novinarima u Crnoj Gori pristup svim koracima od pripreme do objavljivanja istraživačke priče, ali i da ih podstakne da postavljaju više ciljeve i da doprinesu većoj demokratizaciji i osvješćivanju društva u cjelini.

ŠTA MOŽETE NAĆI U PRIRUČNIKU?

Priručnik za istraživačko novinarstvo u oblasti krivičnog pravosuđa nastao je kao potreba lokalnih novinara za objedinjavanjem potrebnih znanja i vještina za istraživački rad. Priručnik je sveobuhvatna publikacija koja se bavi istraživačkim procesom od nastanka ideje do njenog pisanja i objavljivanja sa praktičnog aspekta. Posebna pažnja je posvećena prikupljanju dokumenata odnosno načinima za njihovo prikupljanje, sa akcentom na Crnu Goru.

KOME JE NAMIJENJEN?

Priručnik za istraživačko novinarstvo namijenjen je svim novinarima koji se bave, ili imaju aspiraciju, da se bave istraživačkim novinarstvom u različitim oblastima, sa posebnim fokusom na krivično pravosuđe.

Priručnik je rađen za novinare bez obzira na njihovo prethodno iskustvo, imajući u vidu da priručnik prati najnovije metode i tehnike za istraživački proces i pisanje odnosno objavljivanje priče, kao i teorijsko-praktični aspekt svakog pojedinačnog dijela. Osim novinara, priručnik može biti veoma koristan studentima, kao i predstavnicima civilnog sektora koji se bave istraživačkim radom.

ZAŠTO ISTRAŽIVAČKO NOVINARSTVO?

U vremenu tabloidizacije dnevnih listova i plasiranja senzacionalističkih neargumentovanih medijskih priča uz nerijetko nepoštovanje načela Etičkog kodeksa novinara, ozbiljno istraživačko novinarstvo je svedeno na minimum. Istraživačko novinarstvo se prepušta istraživačkim mrežama, koje rijetko istražuju lokalne slučajeve. Većini novinara, posebno na lokalnom nivou, očigledan je nedostatak kvalitetnih izvora i metoda, kao i vremena za sveobuhvatne istraživačke priče, što za rezultat ima trenutni status istraživačkog novinarstva.

Značaj istraživačkog novinarstva za društvo u tranziciji je neprocjenjivo. U zemljama u tranziciji ili zemljama koje su na evropskom putu, veliki broj kriminalnih slučajeva otkriven je od strane istraživačkih novinara. Novinari istraživači rade u malim timovima, ali pod velikim svakodnevnim pritiskom, a u cilju razotkrivanja slučajeva koji su od opšteg javnog interesa. Istraživačko novinarstvo je proces koji se bavi temama najčešće, namjerno ili slučajno, sakrivenih ili prikrivenih od javnosti. Tim prije ne čudi da su ozbiljne istraživačke priče dovele do otkrivanja ključnih kancerogenih lanaca po društvo u cjelini, a koji su kasnije pravosnažno osuđivani u krivičnim postupcima.

Novinari istraživači uvijek polaze od različitih djelova i strana, pa sve tačke povezuju u jednu jedinstvenu cjelinu pokazujući priču koja nije otkrivena u određenom dokumentu, saopštenju ili događaju. Iako se često istraživačko novinarstvo miješa sa “procurjelim dokumentima”, ono nije sinonim za isto. Ipak, ukoliko su oni tačni i ukoliko koriste u istraživačkom radu oni trebaju biti cijenjeni. Savremeni čitalac više ne trpi puko izvještavanje o određenom slučaju, već zahtijeva da na što originalniji i vizuelniji način dobije priču. Čitalac želi da sazna kako nešto funkcioniše, šta se dešava i kako se to može odraziti na pojedinca, ali i društvo u cjelini.

Istraživačko novinarstvo neophodno je društvu u cjelini, jer imaju pravo da znaju o društvu u kojem žive, kao i o odlukama koje mogu uticati posredno ili neposredno na njih, čak i ako određena lica žele to sačuvati kao tajnu. Netransparentnost, zloupotreba službenog položaja i različite vrste štetnih stvari po društvo su veoma bliske zemljama u tranziciji odnosno zemljama u razvoju. Ljudi na pozicijama (bilo u politici, biznisu ili bilo kojoj drugoj oblasti u društvu) mogu zloupotrijebiti moć koju posjeduju. Možda se radi o nekompetentnim licima, ali u svakom slučaju zadatak istraživačkog novinara je da otkrije uzroke i posledice takvog djelovanja, ali i kako je ta određena nekompetentna osoba odabrana za tu poziciju. Političari i drugi koji se ne drže svojih obećanja mogu

Slučaj „Votergejt” Tokom sedamdesetih godina 20. vijeka, dvojica mladih novinara Vašington posta, Bob Vudvard i Karl Bernstajn, otkrili su aferu Votergejt. Predsjednik Ričard Nikson i njegovo osoblje bili su umiješani u prisluškivanje rukovodstva suparničke partije i zataškavanje tog krivičnog djela. Od tada se istraživačko novinarstvo povezuje sa otkrivanjem nezakonitih radnji na najvišim funkcijama. Niksonova ostavka zbog Votergejta i otkrića Vašington posta ukazali su na moć istraživačkog izvještavanja. Dvojica novinara-početnika izazvala su propast najmoćnijeg čovjeka na svijetu.

“Elizabet Kohran Siman, poznatija kao Neli Blu, je bila prvi i jedini novinar koja je uspjela da se infiltrira, glumeći psihički nestabilnu osobu, u tada najozloglašeniju mentalnu ustanovu na svijetu, ludnicu, koja se nalazila na ostrvu Rosvelt. Cilj joj je bio da vidi da li su zaista tačne priče koje su tada kružile o toj ustanovi. A pričalo se da tamo muče ljude, biju, maltretiraju i izživljavaju se nad njima što je i dokazala.

pokušati da sakriju činjenice, gdje novinar istu treba iznijeti. Na ovaj način novinari istraživači mijenjaju svakodnevnicu i bore se za bolje društvo, ne prihvatajući svijet onakvim kakvim jeste. To je ključna razlika u odnosu na svakodnevno novinarstvo, gdje novinar gotovo puko prenosi događaje i ne verifikuje izvore istih.

Lucinda Fleeson, novinar istraživač, nakon velikog broja istraživačkih priča koje je radila od korupcije policije do umjetničkih muzeja, od nauke o izumiranju do ubistva novinara u Šri Lanki, navela (Fleeson, 2000) da istraživačko izvještavanje podrazumijeva izvještaje koji:

- Sadrže originalni tekst, a ne rezultate istrage koji su procurili iz institucija reda i zakona
- Ukazuju na sistematske probleme, a ne samo na neki izolovan slučaj koji pogađa jednog pojedinca
- Ispravlja nepravdu
- Objašnjavaju složene društvene problem
- Razotkrivaju korupciju, kršenje zakona ili zloupotrebu vlasti

Novinari trebaju prikazati sve kriminalne aktivnosti u svim sferama javnog života, ali ključne oblasti trebaju biti:

– LOKALNE SAMOUPRAVE

Nerijetko su političari i državni službenici na lokalnom nivou školski primjer korupcije. Odluke koje se donose su, ponekad, sakrivene od javnosti, zaboravljajući da javnost ima pravo znati šta se događa. Ako ljudi biraju ljude na funkcijama i finansira ih kroz plaćanje poreza i druge oblika bogatstva za administraciju, javnost ima pravo da zna šta rade. U suprotnom, mogu zadržati posao koji su napravili sa određenim domaćim ili stranim kompanijama, uprkos negativnom efektu tog posla po društvo.

– KOMPANIJE

Kompanije često pronalaze legalne i nelegalne načine izbjegavanja regulisanja zakonski propisanih taksi i poreza prema državi. Iako je akcenat na privatnim kompanijama, to ne znači da one nemaju odgovornost prema društvu. Šta više, kompanije su dio svakog društva. Obično se koriste prirodnim resursima, pružaju poslove za institucije koje se finansiraju iz budžeta i slično. Gdje njihove aktivnosti utiču na ostatak zajednice, zajednica ima pravo znati šta rade.

– KRIMINALCI

Borba protiv kriminala je posao policije i pravosudnog sistema. Ipak, ponekad zbog nedovoljne političke volje ili zakonske ograničenosti, isti

i ne vrše borbu protiv kriminala. Tako novinari – kao i svaki građanin koji poštuje zakone ima dužnost otkriti nepravdu.

Naravno, postoje i pojedinci i/ili organizacija koje vole sakriti stvari koje utiču na društvo. Dobrotvorna organizacija može pokušati sakriti činjenicu da ne radi dobro, a da su novac dobili; Čovjek bi mogao prodati obojenu vodu kao lijek za svaku bolest. To su samo neki od slučajeva, koji se trebaju prikazati javnosti u cilju otklanjanja nepravde.

ŠTA JE ISTRAŽIVAČKO NOVINARSTVO?

Istraživačko novinarstvo podrazumijeva proces gdje novinar mora prolaziti različite faze u cilju otkrivanja pozadine odnosno uzorka, ali i posljedica određenog problema. Jednostavno, objavljivanje tajnog dokumenta ne može se smatrati istraživačkim novinarstvom. Umjesto toga, neophodno je razviti hipoteze na osnovu koje/ih će se istraživački proces bazirati i razvijati. Moraju se vidjeti dokazi, slušati i analizirati sagovornici i tekstovi.

Pitanje ili teme moraju biti od javnog interesa. Javni interes znači interes zajednice na koje se to odnosi, s tim da to ne mora biti cijela zemlja i isti ne mora se poklapati sa nacionalnim interesom. Termin nacionalni interes, posebno u zemljama u razvoju, je korišćen od strane vlada da opravdaju svoj nelegalni, opasni ili neetički postupak ili jednostavno da obeshrabri novinare o izvještavanju o stvarnom problemu.

Do sada je objavljen veliki broj publikacija koje su se bavile definisanjem pojma istraživačkog novinarstva. Radi boljeg razumijevanja i usvajanja pojma istraživačkog novinarstva, u narednoj tabeli prikazana je komparacija konvencionalnog i istraživačkog novinarstva, sa aspekta prikupljanja podataka, odnosa izvora i rezultata odnosno ishoda (Hunter, 2011).

KONVENCIONALNO NOVINARSTVO	ISTRAŽIVAČKO NOVINARSTVO
ISTRAŽIVANJE	
Informacije se skupljaju i objavljuju u ustaljenom ritmu (dnevno, sedmično i mjesečno)	Informacije se ne mogu objaviti dok se ne verifikuju
Istraživanje se dovršava brzo i po završetku priče nema daljeg istraživanja.	Istraživanje se nastavlja dok se priča ne potvrdi, a može se nastaviti i nakon što se objavi
Priča se zasniva na neophodnom minimumu informacija i može biti vrlo kratka	Priča se zasniva na dostupnom maksimumu informacija i može biti vrlo duga
Deklaracija izvora može zamijeniti dokumentaciju	Reportaži je potrebna dokumentacija da podrži ili ospori deklaraciju izvoda
ODNOSI IZVORA	
Dobra vjera izvora se pretpostavlja, često bez provjeravanja	Dobra vjera izvora se ne može pretpostaviti; svaki izvor može pružiti lažnu informaciju; nijedna informacija se ne može iskoristiti bez provjeravanja
Službeni izvori slobodno nude informacije novinaru u cilju samopromocije	Službene informacije su skrivene od novinara, zato što bi njihovo otkriće moglo kompromitovati interese vlasti ili institucija
Novinar mora prihvatiti službenu verziju priče, iako se može suprostaviti komentarima ili izjavama drugih izvora.	Novinar može izričito dovesti u pitanje ili poreći službenu verziju priče na osnovu informacija iz nezavisnih izvora

„Stremi visoko, kopaj duboko“
(Aim high, dig deep)
~ Lucinda Fleenon

Novinar raspolaže samo sa bazičnim informacijama	Novinar raspolaže sa više informacija od bilo kog od svojih izvora uzetih pojedinačno i sa više informacija od većine njih uzetih zajedno
Izvori su skoro uvijek identifikovani	Izvori se često ne mogu identifikovati zbog njihove sigurnosti
REZULTATI	
Reportaža se vidi kao odraz svijeta, koji se prihvata kakav jeste. novinar se ne nada drugim rezultatima osim informisanja javnosti	Novinar odbija da prihvati svijet onakvim kakvim jeste. Priča cilja da prodre ili izloži datu situaciju, kako bi je reformisala, pokazala ili, u nekim slučajevima, promovisala primjer boljeg puta
Reportaža ne zahtijeva lični angažman novinara	Priča se nikada neće dovršiti bez ličnog angažmana novinara
Novinar nastoji biti objektivan, bez sklonosti ili osude bilo koje strane u priči	Novinar nastoji biti pošten prema činjenicama priče i na toj osnovi može odrediti njene žrtve, heroje i prestupnike. Novinar, takođe, može ponuditi ocjenu ili osudu u priči
Dramatična struktura reportaže nije od velike važnosti. Priča nema kraj zato što se vijesti nastavljaju	Dramatična struktura priče je osnovna za njen uticaj i vodi do zaključka koj nude novinar ili izvor
Novinar može napraviti greške, ali one su neizbježne i obično bez značaja	Greške izlažu novinara formalnim ili neformalnim sankcijama i mogu uništiti kredibilitet novinara i medija

Faze istraživačkog procesa, koje su i predmet ove publikacije, prikazane su na sledećem grafiku. Svaka od ovih faza je analizirana u okviru teksta.

KAKO DO TEME ISTRAŽIVAČKE PRIČE?

Svaka priča počinje s idejom, a ovo poglavlje će pojasniti koji su sve potencijalni izvori ideja za pisanje istraživačkih priča.

Proces od ideje do realizacije istraživačke priče je dugotrajan, nepredvidiv i često skup. Ovaj proces prvenstveno podrazumijeva pronalaženje ideje. Ipak, nije svaka ideja istraživačka priča. Treba imati u vidu da svaka ideja mora zadovoljiti nekoliko kriterijuma, i to: javni interes što većeg broja ljudi, otkrivanje nepoznatih činjenica i autorski rad novinara (Luković, 2004). U suprotnom, ideja se ne može smatrati istraživačkom pričom.

Ponekad su sjajne ideje već na početku osuđene da postanu promašene priče, jer je nepripremljeni novinar nepromišljeno odabrao pogrešnu temu ili ni sam nije bio siguran šta je tema njegove priče. Nebrojeno puta ideje koje su se činile sjajnim nisu se pretvorile u dobre priče, jer se novinar nije znao fokusirati na konkretnu temu, nije znao što želi reći, kako to želi reći, zašto to želi reći i kome se obraća. Taj se problem može pojaviti u pripremi bilo koje vrste novinarske priče, no posebno je opasan ako je riječ o istraživačkoj priči. Rad na istraživačkoj priči pretpostavlja korištenje velikog broja materijala, kontaktiranje velikog broja izvora, suočavanje sa protivrječnim podacima. Ukoliko novinar nema jasnu ideju šta želi reći i kako će to učiniti da ga oni kojima se obraća razumiju, vrlo je vjerovatno da će se izgubiti uprkos dugom, predanom i uspješnom istraživanju.

Česta zabluda o istraživačkom novinarstvu je da je nepatriotsko jer prikazuje zemlju u lošem svijetu pred svijetom i neprijateljima, uništava ljudske živote i remeti spokojstvo građana

Logičan nastavak su pitanja: Kako odrediti šta je dobra tema za istraživačku priču? Koja pitanja postaviti samom sebi prije nego odlučimo šta želimo istraživati? Kako se fokusirati na bitne, a pritom izbjeći nebitne stvari? Da li je odabir zanimljive teme garancija da ćemo proizvesti kvalitetnu priču? I na kraju, ali ne manje važno, šta učiniti da kvalitetna priča bude ujedno i zanimljiva?

Ova pitanja su ključna za ovo poglavlje, zbog čega će se analizirati načini dolaska do teme za istraživačku priču.

U nastavku se nalaze glavni izvori ideja istraživačkih priča:

– Na bazi sopstvenog iskustva

Sopstveno iskustvo može biti jedan od načina dolaska do ideje za istraživačku priču, posebno ukoliko se radi o iskusnijim novinarima. Iskusni novinari istraživači, najčešće na osnovu svog iskustva dolaze do ideje i rade priče koje mogu biti ujedno i kvalitetne i uspješne. Sa druge strane, mladi novinari, nerijetko, u želji za radom na velikim

pričama i što skorijim dokazivanjem predlože „velike ideje“ poput korupcije u zdravstvu. Međutim, sa makro aspekta se mora preći na mikro aspekt, jer bi u suprotnom ideja kao takva izazvala zbunjenost urednika/izdavača, ali i čitaoca. Dakle, ne poriče se da je ovakva dobra, ali mora se specificirati konkretan problem, ponuditi do sada nepoznate stvari, jasno i potkrijepljene dokumentima. Takođe, neophodno je da se zna šta se želi reći pričom, jer jedino na taj način će priča imati smisla. Odgovore na moguća urednička pitanja prije svega morate postaviti sami sebi kako biste utvrdili imate li uopšte temu i kakve su vaše mogućnosti da je kvalitetno obradite. Sopstveno iskustvo bi trebalo pomoći da se razlikuje bitno od nebitnog, ali i zanimljivo od nezanimljivog. Iskusniji novinari bi trebalo da prepoznaju interesantne teme, ukoliko ne prevlada subjektivnost samog novinara.

– Prijedlog urednika

U nedostatku ideja, ali i u zavisnosti od uređivačke politike, novinari se prepuštaju svakodnevnom kolegijumima i razgovorima sa kolegama i urednicima. Urednik uoči neobično ponašanje pojedinca, firme ili grupe ljudi i posumnjaju da bi to moglo biti nezakonito ili štetno za opšte dobro. Kolegijumi su odlično mjesto da se diskutuje i da se raspitate se o pristigloj elektronskoj pošti koja je dostavljena urednicima u redakciji. U mnoštvu raznih organizacija koje pokušavaju da privuku pažnju medija na događaje i aktivnosti koje organizuju, a čije poruke obavezno završe u nečijoj korpi za otpatke, često se nađu i nevjerovatni izazovi. Sa jedne strane prijedlog urednika može olakšati novinaru posao, ukoliko je manje kreativan, ali i sa druge strane može biti „mač sa dvije oštrice“.

– Socijalni mediji

Socijalni mediji predstavljaju najnoviji izvor ideja za istraživačke priče. Posljednja istraživanja rađena u SAD i Kanadi, bazirana na 613 novinara, pokazuju da čak 89% novinara pregledaju blogove u potrazi za idejama, 65% pretražuje društvene mreže poput Facebook-a i LinkedIn-a, dok 52% pretražuje dešavanja na Twitter-u. (Report: How journalists use social media in 2017)

Društvene mreže omogućavaju brzu komunikaciju i razmjenu informacija. Osnovna odlika društvenih mreža zasniva se na interakciji i iskazivanju sopstvenih stavova, komentara i diskusija sa drugim učesnicima društvenih mreža, a te interakcije dovode do razvijanja ideje za istraživačku priču. Takođe, veoma je brz i jeftin način pronalaženja informacije i dijeljenja vijesti. Bilo da se radi o nelegalnom zapošljavanju ili parkiranje službenog automobila na nepropisanom mjestu, novinari mogu izvesti kontakte i koristiti ih u predistraživanju.

– Prijedlozi čitalaca

Nedostatak vremena i protok velikog broja informacija uzrokuje da se pisma čitalaca veoma rijetko čitaju. Ipak, čitaoci najčešće pošalju tekst o svom suočavanju sa nepravilnostima koje posredno ili neposredno utiču na njih. Ljudi nude svoje tekstove novinama, anonimno ili pod imenom i prezimenom, pokušavajući da napišu ono što po njihovom mišljenju predstavlja dobru temu i dobar tekst za novine. Osim toga, užu ili širu krug ljudi može proslijediti neki podatak koji može biti vrlo koristan u razvijanju ideje za istraživačku priču.

– Aktivni građani novinari

Novinari amateri, blogeri ili aktivni građani novinari nemaju dovoljne finansijskih resursa, ali i pristup istraživačkom procesu, zbog čega započete istraživačke priče često ostanu na ideji. Novinari koji posjeduju znanja i vještine, ali i potencijalnog izdavača, mogu iskoristiti navedeno kao osnovu za njihovu istraživačku priču, uz obavezno kontaktiranje autora ukoliko se u potpunosti preuzima ideja.

– Surfovanje po internetu

Nevjerovatno je šta će Vlade, ministarstva, zavodi, instituti, stranke, preduzeća i ostali stubovi društva hladnokrvno postaviti na svoje stranicaove, koje viši funkcioneri i rukovodioci niti posjećuju, niti znaju šta se na njima događa. Ne bi bili prvi novinar koji je na ovaj način naišao na lak plijen, a neki se mogu pohvaliti i pravim senzacijama. Takođe, pretražujte imena kroz Google pretraživač, važnih ljudi, njihovih rođaka, prijatelja, preduzeća, imena gradova, institucija, brendova... Iznenadićete se šta ćete sve možete saznati. Lokalni pretraživači su jednako zanimljivi, jer ciljaju web-stranice vezane za zemlju i region.

Prije pojave blogova, postojali su internet forumi sa kojih je nemali broj novinari izvukao čisto političke teme koje su se pokazale validnim. Danas je taj vid komunikacije još popularniji i bogatiji informacijama. Naime, zbog anonimnosti koji im ovakvi stranicaovi pružaju ljudi su skloni da u žaru rasprave, iznesu poslovne, političke i druge tajne, glasine, tračeve i interesantne teorije. Naravno, ovdje se govori o izvorima ideja, a ne o njihovoj validnosti. Ipak, govori se o stvaranju ideja za pisanja, a svaki izvor mora biti verifikovan, čemu je posvećena posebna pažnja u narednim poglavljima.

– Provjeravanje javnih podataka

Mnogi pojedincima i organizacijama prikupljanje širokog spektra različitih podataka je svakodnevna, redovna aktivnost. Javni sektor je posebno važan po tom pitanju zbog količine i centralizovanosti podataka koje prikuplja, ali i zato što je po zakonu većina državnih podataka javna, a

time treba biti otvorena, te dostupna ostalima na korišćenje. Otvoreni javni podaci igraju važnu ulogu u procesu izrade javnih politika, jer pružaju uvid u ekonomske i društvene izazove, omogućavaju kvalitetniju procjenu uspješnosti vladinih politika i programa u različitim oblastima (obrazovanje, zdravstvo, socijalna zaštita, upravljanje javnih resursima, komunalne usluge i sl.), te doprinosu kreiranju javnih politika zasnovanih na činjenicama. Rijetki su oni novinari koji će iste i čitati, jer su obimni i neinteresantni, i u njima rijetko piše bilo šta od interesa ili koristi. Ipak, javni podaci su ogroman resurs, koji je kod nas u značajnoj mjeri zanemaren što zbog nedostatka vremena, što zbog nedostatka znanja. Vidjećete da se, za početak, gotovo nikada ne slažu sa predviđenim dnevnim redom. Razlozi su nekad banalni, ali su nekada i veoma simptomatični. Zašto bi jedna institucija, stranka, odbor ili savjet, više od pola višečasovnog sastanka posvetila nečemu o čemu uopšte nije ni bilo predviđeno da se razgovara? Obratite pažnju na poslednje redove ovakvih izvještaja - tu su odluke, imenovanja, smjenjivanja i slične informacije, koje same po sebi, onome ko je u toku, mogu značiti priču. Takođe, revizorski izvještaji predstavljaju dobru osnovu za izvor ideja. Revizorski izvještaji nekada čuvaju podatke koje su dovele do nevjerovatnih istraživačkih priča, pa čak i do ostavki visokih funkcionera.

Kroz ruke vaših kolega i urednika svakodnevno prolazi veliki broj papira sa statističkim podacima o svemu i svačemu, od kojih jedva koji procenat zaista završi objavljen u novinama. Pregledajte ih pažljivije od vaših saradnika. Zatražite nasumično statistike od policije, sudstva, ministarstava i sl.. Tu se mogu kriti stotine priča.

HIPOTEZA ISTRAŽIVANJA I ELEMENTI PLANA ISTRAŽIVANJA

Nakon odabira potencijalne ideje, započete misli i razmišljanja moraju biti pretvorene u specifičnu hipotezu ili pitanje na koju će istraživačka priča odgovoriti. Hipoteza je pitanje ili pretpostavka koje se želi odgovoriti ili potvrditi. Hipoteza će pomoći da se novinar odluči koji dokazi su relevantni za priču i što može istu potvrditi i da li uopšte priča ima osnovu.

Čini se da je hipoteza vodilja u istraživačkom procesu. Apsolutno da je tako, jer hipoteza istraživanja je ono na šta se želi dobiti odgovor. Ona će rad učiniti uokvirenim zajedno sa postavljenim ciljevima. Takođe, ona će pomoći u preciznijem proračunavanju korišćenja resursa i kao takva predstavlja osnovu za koherentnu finalnu priču.

Naravno, u zavisnosti od teme, može biti više postavljenih hipoteza u kraćoj ili dužoj formi.

Hipoteza usmjerava istraživanje. Ona novinara neprekidno podsjeća na ono za čime traga.

Pošto je jasno definisana hipoteza, istraživač novinar nastavlja sa kreiranjem plana istraživanja odnosno fazama predistraživanja, prikupljanja podataka, njihovom prečišćavanju i analizi, pisanju i objavljivanju istraživačke priče.

S tim u vezi u nastavku su prikazani elementi plana istraživanja (Obad i dr, 2004) i to:

1) KONCEPT

- Odabir teme istraživanja,
- Hipoteza istraživanja
 - Što se želi reći istraživanjem?
 - Koji su maksimalni predvidivi rezultati, a koji minimalni dopustivi?
 - Zašto je tema važna?
 - Kome je tema važna?
 - Ko čini ciljnu publiku teme?
 - Kako bi javnost mogla reagovati?
- Polazni podaci
 - Koje su činjenice poznate?
 - Šta su samo pretpostavke?
 - Šta tek treba utvrditi (istorija slučaja, slične slučajeve u nas ili u inostranstvu, okolnosti, relevantne zakone, relevantne običaje, statističke podatke, etička pitanja...)?

2) PREDISTRAŽIVANJE

Popis ključnih pitanja u istraživanju

Izvori

- Akteri (popis)
 - Ko su žrtve?
 - Ko bi bio zainteresovan za objavljivanje teme?
 - Ko bi bio zainteresovan za sprečavanje objavljivanja teme?
- Svjedoci (popis)
- Materijalni izvori (popis)
 - Primarni izvori dokumenata
 - Sekundarni izvori dokumenata
- Stručnjaci

Odabir istraživačke tehnike

- Intervjui : broj i mjesto – i/ili
- Anketa: koliko i kojih učesnika, kako i gdje – i/ili
- Pretraživanje dokumentacije: koje i gdje – i/ili...

Procjena izvodljivosti

- Koliko novinara kroz koje vrijeme treba za istraživanje?
- Koliko još ljudi/sati i kojeg profila (snimatelji, anketari itd.) treba za istraživanje?
- Koliko novaca treba za sve to?
- Za koliko vremena bi rezultati mogli biti spremni za obradu?
- Koliko vremena zatim treba novinaru za finalizaciju?

Odluka o izvođenju

Izgradnja baze podataka (ako je nužna)

Izrada agende (popis i raspored svih potrebnih aktivnosti)

- Redoslijed ispitivanja
 - Pomoćni izvori (za tumačenje podataka, za potvrdu ili odbacivanje hipoteza)
 - Izvori manje važnih podataka
 - Izvori voljni sarađivati
 - Izvori najvažnijih podataka
 - Izvori neskloni saradnji (koje možda treba privoljeti već prikupljenim podacima)
- Uočavanje i rješavanje zakonskih odnosno etičkih problema vezanih uz pojedine izvore
- Uočavanje eventualne potrebe za zaštitom identiteta izvora i njeno sprovođenje
- Redosled istraživanja materijalnih izvora i popis njihovih lokacija

- Popis lokacija za uviđaj odnosno reportažu, redosled odlazaka
 - Dostupnost i pristup pojedinoj lokaciji
 - Eventualne zakonske, etičke prepreke za pristup
 - Mogućnost fotografisanja, odnosno audio ili video snimanja
- Procjena etičkih i tehničkih prepreka, kao i odluka o preuzimanju rizika

3) PRIKUPLJANJE DOKUMENATA

- Prikupljanje podataka u skladu sa hipotezom
 - Online alati za pretraživanje
 - Pretraga javno dostupnih podataka

4) EVALUACIJA I ANALIZA PRIKUPLJENIH PODATAKA

5) PISANJE (montaža, dopisivanje, završna evaluacija, završna dorada)

6) OBJAVLJIVANJE

7) Follow-up

PREDISTRAŽIVANJE

Pored hipoteza, izvori određene teme su bazični za istraživačku priču. Ipak, treba imati u vidu da je danas veliki broj informacija nevalidan i da se iste moraju provjeriti.

Prije nego li odluči o temi svoje istraživačke priče novinar mora znati odgovor na pitanja šta ne zna i što mora saznati. Novinar, koji ima za zadatak da napiše vijest, izvještava o onome što se dogodilo. Pisac reportaže opisuje i svoj doživljaj onoga što je čuo i vidio, te tuđe doživljaje stvarnosti. Istraživački novinar ne izvještava samo što se dogodilo, niti se može zadovoljiti opisom bilo čijeg doživljaja. On se mora služiti samo provjerenim činjenicama, upoređivati ih, tražiti vezu između njih i otkrivati nove. Zbog toga je neophodno da bude siguran šta zna, a šta tek treba saznati. Prije odluke hoćemo li se baviti određenom temom presudno može biti sastavljanje popisa svih pitanja na koja znamo odgovore, kao i pitanja na koja odgovore ne znamo.

Dakle, novinar mora biti siguran da ono što zna o odabranoj temi zaista jesu činjenice, a ne tek pretpostavke. Ponekad su senzacionalne, gromko najavljivanje priče osramotile svoje autore i njihove urednike, jer su temeljene na tvrdnjama za koje su novinari mislili da su istinite (Leković, 2004). Svakako je nedopustivo da se u ozbiljnoj istraživačkoj priči umjesto činjenica objave pretpostavke. Istraživački proces zahtijeva temeljne provjere i dokumentovanje svake informacije. Ipak, odabirajući temu za istraživačku priču nedovoljno iskusni novinari ponekad su skloni misliti da znaju nešto što zapravo samo pretpostavljaju, mada ima izuzetaka i kod iskusnih novinara.

Prvi odgovori na sve dileme dobijaju se predistraživanjem. To je faza elementarnog upoznavanja sa temom, koja određuje dalji tok istraživanja. Preliminarno istraživanje podrazumijeva saznavanje svih lakše dostupnih informacija, uključujući: zakonsku regulativu, press kliping, obaveštenja na stranicama nadležnih institucija, istupe u medijima ključnih sagovornika, prve kontakte sa institucijama, pa i poneki intervju, pretragu online dostupnih registara itd. Sumiranje svih ovih informacija daje trenutnu sliku o određenoj temi.

Ipak, ovaj dio istraživačkog procesa, koji obično traje između jedne i pet sedmica, u zavisnosti od složenosti teme, je prije svega važan u kontekstu utvrđivanja da li priče uopšte ima.

Ništa manje nije važno kreiranje popisa izvora koji mogu pomoći pri provjeri i potvrdi informacija. Prije odluke o temi istraživačke priče neophodno je sačiniti popis informacija, pretpostavki, glasina, ideja -

Proces nastajanja istraživačke priče opisuje se kao „rad od spolja ka unutra“.

koje zahtijevaju provjeru, kao i popis izvora koji ih mogu potvrditi ili demantovati.

Ovdje se misli na sledeće:

- Upitnik i ključne riječi
- Konstrukcija istraživanja
- Sastanak redakcije
- Pretraživanje arhive
- Pretraživanje medija
- Čitanje zakona
- Razgovori/intervjui

Nije se jednom dogodilo da predistraživanje pokaže kako ne postoje dobre početne informacije, ili da stvari nisu onakve kakve su nam se učinile, odnosno, da problema nema, pa od priče odustanemo. To je iritirajuće, ali čini se da ne postoji istraživački novinar kome se nije barem jednom dogodilo.

Kada se uradi predistraživanje, ali nedovoljno detaljno, može se dogoditi da priča nema osnove, jer je, npr., donešen novi podzakonski akt kojim je taj problem riješen. Međutim, bolje da se takvi propusti, ako već moraju, dogode u početnoj fazi rada, nego kasnije kada ih je nemoguće ispraviti.

PRIKUPLJANJE DOKUMENATA

Veliki je broj potencijalnih izvora ideja za istraživačke priče. Ipak, svaki od tih izvora mora biti dubinski istražen, zbog čega se danas akcenat stavlja na novim tehnologijama putem kojih se na efikasan i efektivan način dolazi do dokumenata. Nove tehnologije omogućile su istraživačkim novinarima brži pristup i efikasniju organizaciju informacija nego ikada prije. Bilo da je riječ o priznatim novinarima ili onima koji se tek okušavaju na polju istraživačkog novinarstva, na raspolaganju je mnoštvo korisnih online alata koji zaista mogu olakšati istraživački rad. U nastavku je predstavljena lista online alata za istraživačko novinarstvo, sa akcentom na pretraživanje dokumenata.

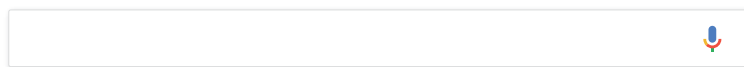
Ukoliko izvori zahtijevaju anonimnost, njihovi identiteti moraju da ostanu u tajnosti, čak i od prijatelja i kolega.

Poznavanje zakona po kojima radi neki organ je veoma važno, pogotovo kada se istražuju zločin i korupcija.

ONLINE ALATI ZA PRETRAŽIVANJE

1. Google pretraživač

Svi znaju za Google pretraživač i većina će reći da znaju u potpunosti koristiti isti. Međutim, kada budete pogledati listu mogućih alata putem ovog pretraživača, uvjerićete se u suprotno. Da bi vaši rezultati pretraživanja bili precizniji i kako bi uštedjeli na vremenu pretraživanja, možete upotrebljavati simbole ili riječi. Google pretraživanje obično zanemaruje interpunkcijske znakove koji nisu dio operatora pretraživanja. Takođe, ukoliko koristite domen .me rezultati će biti više fokusirani na našu zemlju.

Google Search

I'm Feeling Lucky

Google offered in: hrvatski crnogorski српски bosanski

Google pretraživač – www.google.me

- **Pretraživanje pojma** site:portalanalitika.me funkcionisaće, ali pretraživanje pojma site: portalanalitika.me neće.
- **Pretraživanje na društvenim medijima**
Postavite @ ispred riječi da biste pretraživali na društvenim medijima. Na primjer: @facebook.
- **Pretraživanje cijene**
Postavite € ispred broja. Na primjer: fotoaparat 400€.
- **Pretraživanje izraza s oznakom #**
Postavite # ispred riječi. Na primjer: #protesticrnagora
- **Isključivanje riječi iz pretraživanja**
Postavite - ispred riječi koju želite izostaviti. Na primjer, jaguar brzina -automobil
- **Pretraživanje tačnog podudaranja**
Riječ ili izraz stavite pod navodnike. Na primjer, "političar".
- **Pretraživanje zamjenskih znakova ili nepoznatih riječi**
Postavite * u riječi ili izrazu tamo gdje želite ostaviti rezervisano mjesto. Na primjer, "najveći * na svijetu".
- **Pretraživanje u određenom rasponu brojeva**
Postavite .. između dvaju brojeva. Na primjer, fotoaparat 50€..100€.
- **Kombinivanje pretraživanja**
Postavite "OR" između upita za pretraživanje. Na primjer, vlast OR opozicija.
- **Traženje određene web-lokacije**
Postavite "site:" ispred web-lokacije ili domene. Na primjer, site:youtube.com ili site:.gov.
- **Pretraživanje povezanih web-lokacija**
Postavite "related:" ispred web-adrese koju već znate. Na primjer, related:vijesti.me.
- **Pretraživanje pojedinosti o web-lokaciji**
Postavite "info:" ispred adrese web-lokacije.
- **Prikaz Google-ove predmemorisane verzije web-lokacije**
Postavite "cache:" ispred adrese web-lokacije.
- **Pretraživanje po datumu**
Ispod polja za unošenje predmeta pretrage ili google search-a potrebno je kliknuti na tools ili alati, prilikom kojeg će se prikazati filtriranje po datumu i na podmeniju se može odabrati vremenski okvir pretraživanja.
- **Ukoliko želite provjeriti nečije iskustvo, biografiju ili mišljenje:**
 - Pronalaženje činjenica i mišljenja"IS" ili "JE" otkriva mišljenje ili činjenice o predmetu istraživanja. Da bi se izbjegle nepotrebne stvari potrebno je unijeti naziv kompanije ili bilo koji drugi podatak kojim Google pretraživač može filtrirati podatke. (npr. Kompanija EPCG)
Npr.: "marko marković je" ili "marko marković je" epcg

- Šta drugi kažu?

Ukoliko želite saznati šta o određenoj osobi kažu drugi, uz izuzimanje dokumenata iz same kompanije potrebno je unijeti `inurl:pdf "marko marković"-site:epcg.*`

- Službene baze podataka:

Ukoliko želite pretražiti određeni podatak koji se nalazi na službenim stranicama potrebno je unijeti skraćenicu `gov`, dok za pretragu na stranicama međunarodnih organizacija treba unijeti `int`.

Npr.: `inurl:gov "marko marković"`

Takođe, ukoliko znate koji je format dokumenta možete koristiti opciju `"filetype:"` i u nastavku napisati ekstenziju. Konkretno, dodaje se sledeće:

- Baza podataka: `db`
- Word dokument: `doc` ili `docx`
- Excel dokument: `xls` ili `xlsx`
- Powepoint prezentacija: `ppt` ili `pptx`
- PDF dokumenta: `pdf`

2. Pretraživač images.google.com

Nekada novinari posjeduju određene fotografije, a ne znaju izvor te fotografije ili pak ko su osobe ili događaj sa iste. Google pretraživač slika danas omogućava da i to ne bude prepreka pri istraživačkom radu. U nastavku su pružene mogućnosti, u skladu sa opcijama koje postoje.

- Prenesite sliku sa web-a ili svog računara u okvir za pretraživanje na images.google.com
- Na images.google.com kliknite na ikonicu fotoaparata i odaberite "Prenesite sliku" ili "upload image" i odaberite sliku sa kojom želite početi istraživanje.
- Pronašli ste sliku na webu koja vas je zaintrigirala? Desnom klikom miša kliknite sliku da biste kopirali URL. Na images.google.com kliknite ikonu fotoaparata i "Zalijepi URL slike" ili "Paste image URL".

Google pretraživač fotografija – images.google.com

3. OpenCorporates

Brojni poslovni registri postoje s ciljem da se prate i bilježe veze između pojedinaca i kompanija. Međutim, neznatan broj poslovnih registara dostupan je javnosti i medijima. Jedan od takvih registara je OpenCorporates, koji omogućava pretragu imena ili kompanija na globalnom nivou, uz brojne mogućnosti filtriranja pretrage.

Open Corporates pretraživač – <https://opencorporates.com/>

4. DueDil

DueDil se ne razlikuje mnogo u funkcionalnostima od poslovnog registra OpenCorporates, ali posjeduje opciju sužavanja pretrage osoba sa istim ili sličnim imenima prema datumu rođenja.

DueDil pretraživač – <https://www.duedil.com/>

5. Investigative Dashboard

Investigative Dashboard je stranica gdje novinari istraživači imaju pristup bazama podataka o kompanijama širom svijeta, kao i softverima za analizu podataka i druge namjene od koristi istraživačima. Stranica nudi listu baza podataka o kompanijama po zemljama, koju je moguće

filtrirati po višestrukim parametrima. U ovim bazama su, na primjer, dostupni podaci o akcionarima, upravnim odborima i finansijskoj situaciji kompanija u raznim zemljama.

Investigative Dashboard pretraživač <https://investigativedashboard.org/>

6. Tabula

Obzirom da vlade i institucije insistiraju na objavljivanju izvještaja u PDF formatu, novinarima je uveliko otežano da analiziraju i obrade podatke iz istih. Tabula je open source aplikacija koju možete preuzeti i koristiti, a služi za tzv. “otključavanje” tabela iz PDF dokumenata u elektronski čitljiv format.

Tabula aplikacija – <http://tabula.technology/>

7. Detective.io

Detective.io je otvorena platforma koja pomaže novinarima da pronađu i prate relacije među različitim setovima podataka koji, između ostalog, mogu pomoći u otkrivanju informacija o korupciji, nezakonitim radnjama i kriminalu. Platforma predstavlja novi pristup istraživačkom novinarstvu, jer se oslanja na mapiranje seta podataka putem interaktivnih vizualizacija koje novinarima omogućavaju da bez određenog analitičkog predznanja povežu činjenice i relacije među subjektima koji su predmet istrage.

Detective.oi pretraživač – www.detective.io

8. Graph.tips

Graph.tips je stranica koji omogućava pretraživanje osoba koje posjeduje facebook naloge. Najčešće se koristi u slučajevima kada nije moguće pronaći detalje o osobi na drugi način, posebno kada su u pitanju masovniji događaji. Stranica sadrži veliki broj parametara na osnovu kojih se pretražuje prema ID broju koji se dobija pri registrowanju facebook profila.

Graph.tips pretraživač – <http://graph.tips/>

9. Archive.is

Archive.is je vremenska kapsula za web-stranice. Preuzima “snapshot” web-stranice koja će uvijek biti na mreži, čak i ako originalna stranica nestane. Snima tekst i grafičku kopiju stranice za bolju tačnost i pruža kratku i pouzdanu vezu za nepromjenjivi zapis bilo koje web-stranice. To može biti korisno ako želite preduzeti “snapshot” stranicu koja bi uskoro mogla promijeniti: cjenovnik, ponuda za posao, popis nekretnina, pijani blog post, itd.

Archive.is pretraživač – <http://archive.is/>

10. Wayback Machine

Stranica Wayback Machine korisnicima omogućava da vide arhivirane verzije web stranica kako su te stranice izgledale na određeni datum u prošlosti što osnivači nazivaju trodimenzionalnim indeksom. Namjera je da se sadržaj, koji bi se inače izgubio kada se stranica izmijeni ili pak zatvori, sačuva i arhivira, jer samim tim što je bila objavljena i što je neko mogao vidjeti kao takvu postoji puno pravo da se sačuva – pa čak i ako sadrži neki sporni sadržaj.

Wayback Machine pretraživač – <https://archive.org/web/>

11. Domaintools

Postoji veliki broj blogova ili portala koji se pojavljuju u poslednje vrijeme, a čije vlasništvo nije poznato. Objavljaju se različiti tekstovi ili fotografije, koje mogu biti osnov dobre istraživačke priče, ali ne znate ko stoji iza tih stranica. Domaintools stranica je upravo softver koji daje mogućnost da se otkrije ko je stvarni vlasnik stranice i odakle se njome upravlja.

Domaintools.com pretraživač – <https://research.domaintools.com/>

KAKO PRETRAŽIVATI PODATKE U CRNOJ GORI

Postoji veliki broj javno dostupnih podataka, koji su objavljeni na sajtovima zvaničnih ustanova i institucija. Ukoliko se radi o pretrazi javnih podataka u Crnoj Gori, novinari veoma može koristiti, set registara ili portala putem kojih možete istraživati javno objavljene podatke.

1. Centralni registar privrednih subjekata

Web portal Centralni registar privrednih subjekata obuhvata podatke o privrednim subjektima registrovanim u Crnoj Gori, informacije o postupku registracije, uputstva, obavještenja i obrasci, kao i regulativa kojom je regulisana ova oblast.

Portal je dostupan na sledeće link: <http://www.pretraga.crps.me:8083/>

2. Portal javnih nabavki

Na portalu javnih nabavki moguće je objavljivati i pretraživati obavještenja u postupcima javnih nabavki koji se pokreću u skladu sa Zakonom o izmenama i dopunama zakona o javnim nabavkama („Sl.list CG“, broj 42/11 i 57/14) koji se primjenjuje od 04.maja 2015.godine. Ovaj portal omogućuje i uvid u stari portal.

Portal je dostupan na sledeće web adrese: <http://portal.ujn.gov.me/delta2015/search/noticeSearch.html> ili <http://portal.ujn.gov.me/delta2015/login.jsp>

3. Državna revizorska institucija

Državna revizorska institucija kontroliše pravilnost (zakonitost), ekonomičnost, efektivnost i efikasnost trošenja budžetskih sredstava i upravljanja imovinom države. O rezultatima izvršenih revizija Institucija izvještava Skupštinu Republike Crne Gore podnošenjem godišnjeg izvještaja. Godišnji izvještaj se dostavlja Skupštini i Vladi do kraja oktobra. Svi revizorski izvještaji moraju biti objavljeni na stranica DRI i kao takvi su dostupni svim građanima.

Web stranica je dostupna na www.dri.co.me

4. Agencija za borbu protiv korupcije

Agencija je po prvi put u Crnoj Gori na svojoj internet stranici omogućila automatsko publikovanje podataka iz internog Informacionog sistema, što doprinosi olakšanom pristupu svim podacima iz nadležnosti rada Agencije.

Web stranica posjeduje podstranicu javnih registara koji su podijeljeni prema pretragama za funkcionere i organizacije, pretragama za političke subjekte i pretragama za lobiste.

Ove baze podataka sadrže finansijske izvještaje političkih stranaka, izvještaje o sprovedenim postupcima javne nabavke i sl.

Web stranica je dostupna na www.antikorupcija.me

5. Uprava za kadrove

Uprava je samostalni organ državne uprave i neke od njenih nadležnosti su vođenje Centralne kadrovske evidencije i evidencije internog tržišta rada i praćenje sprovođenja zakona i drugih propisa o državnim službenicima i namještenicima i obavješćavanje nadležnog inspekcijskog organa o eventualnim nezakonitostima i nepravilnostima

Jačati povjerenje građana, obezbjeđivanjem kvalitetnih usluga, poboljšanjem sistema upravljanja ljudskim resursima i stepena stručne osposobljenosti kadrova koji rade državnim organima.

Web stranica je dostupna na <http://www.uzk.co.me/oglas/>

6. Centralna banka Crne Gore – CBCG

Centralna banka Crne Gore je vrhovna institucija monetarnog sistema u Crnoj Gori. Ono zbog čega se nalazi na ovom popisu, jestu pregledi pravnih lica i preduzetnika čiji su računi u blokadi, a koji se nalaze ili ne nalaze na evidenciji Centralnog registra privrednog suda i koji se objavljuju na mjesečnom nivou. CBCG daje preporuke Vladi za ekonomsku politiku, nadgleda i kontroliše rad banaka itd. U skladu sa Zakonom o platnom prometu ("Sl. list Crne Gore", br. 62/13 i 6/14) obaveza Centralne banke Crne Gore je objavljivanje podataka u vezi sa postupkom prinudne naplate i to nazive pravnih lica, odnosno preduzetnika, njihove matične brojeve, iznose blokade računa i broj dana neprekidnog trajanja blokade računa.

Podaci su dostupni na <http://www.cb-cg.org/>

SLOBODAN PRISTUP INFORMACIJAMA

Nemali broj novinara nije upućen u Zakon o slobodnom pristupu informacijama, koji se u Crnoj Gori primjenjuje od 2012. godine odnosno mogućnostima koje im isti pruža. Agencija za zaštitu ličnih podataka je osnovana kao nadzorni organ za primjenu Zakona o zaštiti podataka o ličnosti (Sl. list CG br. 79/08 i 70/09). Dio informacionog sistema ove agencije je web aplikacija za dostavljanje podataka o zahtjevima i rješenjima iz prvostepenog postupka rješavanja zahtjeva slobodnog pristup informacijama.

Da bi se pristupilo određenoj informaciji, neophodno je podnijeti zahtjev. Veoma je bitno da sadržaj zahtjeva bude što je moguće više koncizan, kako bi informacije koje se povratno dobijaju bile što konkretnije. Takođe, prije nego se uputi zahtjev, bilo bi poželjno biti detaljnije informisan, kako bi se znalo na koju instituciju je adresiran i da li su uopšte nadležni za to, ili je pak možda ta informacija već dostupna. Na taj način ćete veoma pametno upravljati vremenom. Organi vlasti dužni su da Agenciji dostave podatke o podnescima, aktima i preduzetim mjerama, u roku od 10 dana od dana njihovog podnošenja, odnosno sačinjavanja ili preduzimanja. U suprotnom, podnosilac zahtjeva ima pravo na žalbu Agenciji. Agencija je dužna da donese rješenje po žalbi i dostavi ga podnosiocu žalbe u roku od 15 radnih dana od dana podnošenja žalbe. Web stranica Agencije je www.azlp.me. Obrazac zahtjeva za slobodan pristup informaciji se nalazi u nastavku.

Postoji i aplikacija koja omogućava lakši pristup, posebno ukoliko se često upućuje zahtjev. Da bi dobili nalog za rad sa aplikacijom potrebno je poslati zahtjev na e-mail adresu azlp@t-com.me. Zahtjev treba da sadrži sljedeće podatke: ime i prezime korisnika, službenu e-mail adresu korisnika, kontakt telefon i naziv organa vlasti u čije ime će korisnik dostavljati podatke. Nakon prijema zahtjeva, administrator aplikacije kreira nalog za pristup i na e-mail adresu iz zahtjeva šalje kredencijale za prijavu, tj korisničko ime i lozinku (password). Aplikacija za elektronsku dostavu podataka nalazi se na web adresi <https://spi.azlp.me/>, dok se uputstvo za rad sa aplikacijom: [eSPI-uputstvo.pdf](#). Na zahtjev za pristup informaciji ne plaća se taksa.

Potvrđeno pravo Rosena Boseva
U novembru 2007. godine, Gradski sud u Sofiji potvrdio je pravo Rosena Boseva, novinara nedeljnika Kapital, da dobije kopiju ugovora kojeg su bivši ministar za državnu upravu i kompanija „Majkrosoft“ potpisali u svrhu nabavke softverskih licenci za državne agencije. Ugovor je bio kontroverzan, pošto se pokazalo da je pomenuta kompanija bila angažovana bez javnog tendera. Bosev je zahtijevao i informaciju o okolnostima pod kojima je ugovor potpisan. Prethodno je direktor vladine informativne službe odbio da omogući pristup dokumentima, ali se Bosev na tu odluku žalio sudu. Ukidanje vladine odluke od strane sofijskog suda predstavljalo je pobjedu zagovornika informisanja, pošto su tokom 2003. dva skupštinska poslanika bezuspješno zahtijevala kopiju jednog drugog vladinog ugovora sa „Majkrosoftom“. Ipak i oni su se žalili, ali je sud odbacio njihovu žalbu.

CRNA GORA
AGENCIJA ZA ZAŠTITU LIČNIH PODATAKA
I SLOBODAN PRISTUP INFORMACIJAMA

Predmet: Zahtjev za pristup informaciji

Na osnovu člana 3 i člana 18 stav 1 Zakona o slobodnom pristupu informacijama („Službeni list Crne Gore“, broj 44/12) tražim pristup informaciji – dokumentu:

(podaci o informaciji kojoj se pristup traži)

Pristup traženoj informaciji želim ostvariti:

1. Neposrednim uvidom u prostorijama organa vlasti
2. Prepisivanjem informacije u prostorijama organa vlasti
3. Dostavljanjem kopije informacije
 - Putem pošte

(naznačiti tačnu adresu na koju se traži dostava)

- Elektronskim putem

(e-mail adresa / broj fax-a)

Napomena:

U Podgorici, dana _____ godine

Podnosilac zahtjeva:

(ime i prezime)

(adresa)

(telefon)

ANALIZA DOKUMENATA I NJIHOVA PROVJERA

Nakon što su prikupljeni podaci pročišćeni slijedi analiza dokumenata. Dokumenti sami po sebi nisu dovoljni. Često se dešava da su dokumenta iz arhive sa zastarjelim podacima, zbog čega se isti moraju ažurirati, ukoliko su postojali u arhivama.

Analiza dokumenata može biti dugotrajan proces, ukoliko se ne poznaje materija koja je obrađena. U zavisnosti od teme, novinari nerijetko moraju biti dobri poznavaoци ekonomske i pravne terminologije. Novinari moraju razumijeti i analizirati javne dokumente, pratiti tok novca i u velikom broju podataka pronaći one koji su važni za dokazivanje slučajeva za krivično pravosuđe. S tim u vezi, neophodna je saradnja sa različitim profilima novinara koji vam mogu pomoći u ključnim segmentima istraživačkog procesa.

Postoji nekoliko alati koji pomažu pri analiziranju dokumenata (Berger i dr, 2015) , a to su:

1. GOOGLE FUSION TABLES

Google kompanija je napravila ovaj softver u cilju upravljanja podacima. One se mogu koristiti za prikupljanje, analiziranje, vizuelizaciju i dijeljenje tablica podataka.

Analiziranje, putem ovog programa, omogućava korisniku da sortira, filtrira, rezimira, sačinjava tabele, izrađuje karte, sarđuje sa drugim novinarima, ali i čitaocima, kao i povezivanje raznih statistika.

Video tutorijal, koji pomaže u radu i razumijevanju ovog programa, je <https://datasense.withgoogle.com/course> Google fusion tables je izrađen kao aplikacija i može se jednostavno skinuti putem google pretraživača.

2. OPEN RIFINE

Open refine je drugi alat koji može služiti za analiziranje podataka. Ovaj program pomoću ekstenzije može da se proširi u jedan od najkorisnijih programa za analizu podataka. Putem sledećeg linka se može preuzeti zipovana verzija ovog programa .

3. OVERVIEW

Softver otvorenog koda pod nazivom Overview pomaže novinarima da nađu priče u velikim količinama podataka tako što se vizuelno predstavljaju i interaktivno istražuju velike količine dokumenata i setova podataka. Ovaj program, takođe, nudi opciju prečišćavanja podataka. Iako postoje alati koji omogućavaju pretragu imena i ključnih riječi u velikim kolekcijama dokumenata, Overview može više – on će prikazati odnose između tema, ljudi i datuma među dokumentima da bi pomogao

novinarima da nađu priču u tim vezama. Za više detalja posjetite sledeći link: <https://www.overviewdocs.com/>

4. DOCUMENTCLOUD

Jednostavno rečeno, DocumentCloud je katalog dokumenata - primarnih izvora informacija i alat za dodavanje bilješki, organizaciju dokumenata i njihovo objavljivanje na webu. Dokumente u DocumentCloud dodaju novinari, istraživači i arhivari. Ideja tvorca ovog alata je da pomognu prije svega novinarima da iz dokumenata dobiju što je više moguće, kao i da online izdanja medija budu što zanimljivija. Za više detalja posjetite sledeći link: <https://www.documentcloud.org/home>

Verifikacija sadržaja je gotovo najbitniji dio. Nijedan novinar ne može biti kredibilan ukoliko objavi neproverjenu informaciju. Ukoliko je pak objavi, novinar može očekivati negativnu povratnu reakciju i narušiti svoj ugled, ali i ugled novinarske kuće. Iako je poželjno da postoji osoba zadužena za proveru informacija prije finalne provjere, novinar u toku cijelog procesa mora proveravati informacije koje koristi. Postoji veliki broj načina na osnovu kojih novinar može utvrditi istinitost informacije kojim raspolaže, poput zvaničnih dokumenata, fotografija, objavljenih članaka u elektronskim i pisanim medijima, ali i printscreen-ovima stranicaova, mailova i slično.

Kako najveći broj novinara koristi Word za pisanje tekstova, novinar proveru informacija može vršiti korišćenjem fusnota odnosno izvora određene informacije u toku pisanja teksta, dok osoba koja je zadužena može koristiti trackchanges ili komentare.

Kod proveravanja podataka vrlo je bitno voditi računa o svakoj napisanoj rečenici, odnosno tačnosti iste. Neophodno je proveriti datume, informacije o ljudima, institucijama, brojeve, valute, ali i validnost medija u kojima je nešto objavljeno, posebno ukoliko postoje osnovani demantiji određenih lica ili institucija.

Pri verifikaciji je potrebno postaviti niz pitanja u cilju proveravanja pouzdanosti izvora, i to:

Ko su?	Gdje su?
Kada su stigli?	Šta prikazuju?
Gdje stoje?	Zašto su tu?

S tim u vezi, u nastavku se nudi set alata za verifikaciju. (Media.ba, Public data now, 2015)

DA LI SE DOGAĐAJ ZAISTA DESIO NA MJESTU NA KOJEM SE TVRDI DA SE DESIO?

- Flickr pretraga geolociranih fotografija;
- Free-ocr.com iz fotografija izvlači tekst, koji se onda može ubaciti u Google Translate ili koristiti za pretraživanje na drugim servisima za mapiranje.
- Google Maps online mapa koja nudi satelitske i slike iz vazduha visoke rezolucije. Pokriva većinu Zemlje, osim područja oko polova. Nudi niz opcija za pregled, uključujući terenski, vremenske informacije i 360 stepeni pregleda na nivou ulice.
- NASA Earth Observatory: servis kreiran za dijeljenje satelitskih slika i informacija sa javnošću. Funkcioniše kao skladište globalnih vizuelnih podataka i besplatno nudi mape, slike i grupe podataka.
- Panoramio web-sajt za dijeljenje fotografija koji sadrži milione geolociranih fotografija postavljenih na Google Maps.
- Wikimapia crowdsource verzija Google Maps, sadrži informacije i opise o značajnim mjestima i objektima.
- Wolfram Alpha pretraživač koji odgovara na pitanja koristeći strukturisane i odabrane podatke iz svoje baze znanja. Za razliku od internetskih pretraživača, koji daju listu relevantnih web-starnice, Wolfram Alpha daje direktne, činjenične odgovore i relevantne vizuelizacije.

KO SU OSOBE?

- AnyWho besplatni poslovni imenik sa funkcijom obrnute pretrage.
- Facebook Graph Search pregledan metod lociranja pojedinaca za verifikaciju informacija. Novinari ne moraju znati ime osobe koju traže, dovoljno je da pretragu vrše na osnovu lokacije, zanimanja i godina.
- GeoSocial Footprint web-sajt na kojem se može pratiti “putanja” korisnika, kreirana od geolociranih tvitova, prijavljivanja na društvenim mrežama, pretraga po lokaciji (geocoding) i sakupljanja podataka sa profila.
- Hoverme ovaj dodatak za Google Chrome otkriva profile korisnika na drugim društvenim mrežama na osnovu Facebook feeda.
- Identify: ovaj dodatak za Firefox kreira profil korisnikovih identiteta na društvenim medijima sa bilo koje stranice.
- LinkedIn kroz poslovnu istoriju i veze, LinkedIn može dati dodatne načine pronalaženja određenog korisnika i verifikacije njegovog identiteta ili priče.
- Muck Rack izlistava hiljade potvrđenih profila novinara na Twitteru, Facebooku, Tumblru, Quori, Google+, LinkedIn-u.
- Pipl.com pretražuje korisnikov trag na internetu i može pomoći u identifikaciji putem profila na društvenim mrežama, javnih evidencija i kontakt-informacija.
- Spokeo pretraživač ljudi koji pojedince može pronaći po imenu, e-mail adresi, telefonskom broju ili nadimku. Rezultati su spojeni u jedan profil koji prikazuje pol, godine, kontakt-informacije, zanimanje, obrazovanje, bračni status, informacije o porodici, ekonomski profil i fotografije.
- WebMii pretražuje linkove koji u sebi sadrže određeno korisničko ime ili može identifikovati neodređene osobe na osnovu ključne riječi. Daje procjenu vidljivosti na internetu koja može biti od koristi u identifikaciji lažnih profila.
- WHOIS: pronalazi registrovane korisnike određene domene i daje detalje o datumu registracije, lokaciji i kontakt-detelje osobe na koju je web-stranica registrovana.

DA LI JE ODREĐENA FOTOGRAFIJA STVARNI PRIKAZ ONOG ŠTO SE DOGAĐA?

- Foto Forensics je web-stranica koja se koristi za analizu na nivou greške (engl. error level analysis – ELA) da bi otkrio dijelove fotografije koji su možda izmijenjeni. ELA traži razlike u nivou kvaliteta fotografije, označavajući dijelove koji su možda promijenjeni.
- Google Search by Image pretraga po fotografiji ili URL-u fotografije, omogućava pronalaženje sličnih fotografija, web-stranice i drugih stranica na kojima se ona nalazi.
- Jeffrey’s Exif Viewer online alat koji otkriva EXIF informacije o digitalnim fotografijama, uključujući datum i vrijeme, postavke kamere i, u nekim slučajevima, GPS lokaciju.
- JPEGsnoop je besplatna Windows aplikacija koja može detektovati da je fotografija izmijenjena. Bez obzira na naziv može otvoriti i AVI, DNG, PDF, THM i JPEG formate. Iz fotografija izvlači i metapodatke, uključujući datum, tip kamere, postavke objektiva itd.

PISANJE I OBJAVLJIVANJE

Nekada izgleda da bi se sa prikupljenim podacima mogla napisati knjiga. Ipak, često se pokaže da je upitan i jedan novinski članak. Ponekad, u obilju materijala novinari ne znaju odlučiti šta je važnije, a šta manje važno. Novinari bi da u jednoj priči pisali o gotovo svim aspektima određene teme. Ipak, nije moguće napisati zanimljivu, argumentiranu i razumljivu priču posvećujući jednaku pozornost svim podacima koji imaju bilo kakve veze s temom. Da bi priča uopšte imala priliku biti profesionalno kvalitetna i tržišno uspješna neophodno je odrediti što je najbitnije, na šta se treba fokusirati.

Dakle, može biti sve odlično odrađeno prije samog pisanja, ali ukoliko tehnike pisanja nisu prilagođene onima za koje se piše, priča gotovo da neće imati efekta. Priča mora imati jednu glavnu temu. Ukoliko ne možete u nekoliko riječi ili u kratkoj rečenici objasniti što je to o čemu će govoriti vaša priča – još uvijek nemate temu. Svaki pasus je mini priča. Pasusi ili paragrafi predstavljaju jedan aspekt sveukupnog istraživanja, „razbijajući“ veliku temu na djelove. Kao takav, trebao bi počinjati sa tematskom rečenicom, koji govori čitaocu sa kojim aspektom se bavi tekst ili kako se povezuje sa onim što je ranije objavljeno. S tim u vezi, svaki paragraf bi trebalo da sadrži sledeće (Nazakat i dr., 2016):

- Dokaz (detalji, izjave, činjenice i grafici)
- Definisanje ili objašnjenje
- Kontekst, istorija i upoređivanje
- Uzrok i/ili posledice
- Argumente za i protiv

Tri najčešće strukture za sadržaj istraživačke priče (Nazakat i dr., 2016):

- “Wall Street Journal” struktura je ona koja uključuje početak priče sa osobom ili situacijom u cilju postavljanja scene između slučaja i pitanja; sa tog pojedinačnog slučaja priča se širi na veća pitanja, kroz grafikone ili mreže koje detaljno objašnjavaju vezu između pojedinca i većeg broja problema.
- “High five” strukturu razvila je američka trenerica za pisanje Carol Rich, koja predlaže pet sekcija u okviru priču: 1. Vijesti (Šta se dogodilo ili šta se događa), 2. Kontekst (Šta je pozadina priče); 3. Obim (Da li je ovo slučajnost, lokalni trend ili pak nacionalno pitanje); 4. Okvir (Gdje takva priča vodi); 5. Uticaj (Zbog čega čitaoci trebaju brinuti)

Čak i najbolje istraživanje je neuspjelo, ukoliko se priča ne ispriča kako treba. Pripovijedanje i opisivanje treba da budu lako i trenutno razumljivi.

- Struktura piramide postavlja priču u njenom bazičnom obliku, za razliku od tradicionalnog pristupa struktura obrnute piramide (glavne tačke prvo uz dodavanje manje bitnog materijala u nastavku). Ovdje se predlaže početak priče sa rezimeom teme odnosno tekst koji sluti što će dalje čitanje teksta donijeti. Na ovaj način čitalac se polako uvodi u istraživačku priču, uvodeći čitaoca kroz sva otkrića korak po korak. Dakle, priča se gradi na najšokantnijim i najdramatičnijim otkrićima, kao da se piše o nekom romanu. U skladu sa tim, na kraju se čuva najvažnije, odnosno najdramatičnije informacije se čuvaju za kraj teksta.

Osim tehničkih detalja, veoma je bitno prije pisanja imati u vidu ciljnu grupu, tj. za koga se piše, a glavni učesnici u priči uvijek u njoj trebaju dobiti najviše prostora. Ukoliko se piše za širu javnost, stručna terminologija će navesti čitaoca da odustane od tog teksta. Čak i kada se jasno odredi šta je tema naše priče, nije se sa sigurnošću izbjegla opasnost od greške.

Mnogi novinari dugo istražuju, a zatim brzo napišu priču, što je veoma pogrešno. Pisanju treba posvetiti dovoljno pažnje i vremena. Čitajte, dodajte, mijenjajte i ponovo pišite - sve dok ne budete sigurni da ste napravili najbolje što možete. (Møller, 2004)

Ključne preporuke za pisanje priče su:

- Izbjegavajte lične kometare, držite se činjenica i ne špekulirajte informacijama
- Jezik pisanja neka bude što jednostavniji, a rečenice precizne i jasne. Ovo ne znači pisati površno i neodgovorno, već naprotiv.
- Izbjegavajte korišćenje riječi poput “veliki broj”, “neko vrijeme kasnije” i slično, vveć koristiti što je više moguće egzaktnne podatke.
- Gdje je potrebno koristite grafikovane, mape, videe i boksove kako bi na što vizuelniji način prikazali prikupljene podatke
- U priču ne treba koristiti ili ubaciti sve što znate, ali i nikada se ne smije stavljati nešto što nije potvrđeno
- Bolje napisati više priča, nego jednu sa svim detaljima
- Uvijek imajte na umu one za koje pišete
- Nikada ne zaboravite šta vas je motivisalo na priču, šta se sa njom želi reći tj. koje su osnovne hipoteze.

Često je važno i da imate priču sa ljudskom dimenzijom, jer to može da posluži kao “mamac” za čitaoce ili gledaoce

Osnovni cilj novinara za priču je da tema bude istražena, pisanje završeno i priča objavljena. Kvalitetno obavljen posao novinara svjedoči i o uspješnosti urednika, tako da je potrebno imati u vidu i samog urednika. Time nije iscrpljen popis članova redakcije za koje bi bilo logično da se raduju dobroj istraživačkoj priči. Nerijetko i svi ostali novinari, fotoreporter, grafički urednici, redaktori, lektori, propagandisti, dostavljači, vozači i drugi potencijalno imaju korist od objavljivanja istraživačke priče koja će izazvati zainteresovanost javnosti (Leković, 2004). Priče koje zainteresuju čitaoce doprinose boljoj prodaji novina i većoj dobiti. Svakako za objavljivanje priče posebno mogu biti zainteresovani i vaši izvori, posebno oni koji su vam dali ključne informacije.

NAJBOLJE PRAKSE

U ovom dijelu su prikazani linkovi za deset nagrađenih istraživačkih priča od 2014. do 2017. godini u regionu:

1. <http://javno.rs/istrazivanja/ispumpavanje-kopa-i-budzeta> (Aleksandar Đorđević, novinar BIRN-a Srbija, prva nagrada Evropske unije za istraživačko novinarstvo za priču „Ispumpavanje kopa i budžeta – 2016.)
2. <http://www.fairpress.eu/hr/blog/2016/05/19/kako-je-ipsos-puls-nagraden-unosnim-poslovima-s-drzavom-za-reklamiranje-sdp-a/> Darko Markušić novinar nagradu Hrvatskog društva novinara za tekst pod naslovom „Kako je IPSOS PULS nagrađen unosnim poslovima za reklamiranje SDP-a“ – 2016.)
3. <https://www.youtube.com/watch?v=euYYps2oTgE> (Novinari magazina „Žurnal“ Branka Mrkić- Radević i Dalibor Tanić za film “Povratak” iz serijala “Afera”, koji govori o načinima na koje je bh. vlast otimala novac povratnika – 2014.)
4. <http://www.capital.ba/samo-cetiri-javna-preduzeca-rs-na-plate-potrose-400-miliona-km/> (Novinarka Marina Čigoja nagrada za najbolji istraživački tekst o korupciji Antikorupcijske mreže u BiH – ACCOUNT – 2017.)
5. <http://voice.org.rs/novi-sad-gas-veliki-novac-ispod-radara-drzave-1/> (Maja Živanović, novinarka VOICE-a Srbija, prva nagrada Evropske unije za istraživačko novinarstvo za seriju tekstova o preduzeću Novi Sad – GAS , 2016..)
6. <https://www.cin.ba/bogati-covicev-punac/> (Glavni i odgovorni urednik CIN-a ,Aladin Abdagić, dobio je drugu nagradu Evropske unije za istraživačko novinarstvo za tekst o nekretninama Dragana Čovića, člana Predsjedništva BiH - 2016.)
7. <http://www.etrafika.net/drustvo/28184/vlada-rs-dala-koncesiju-za-losiju-ponudu-kompaniji-u-sredistu-korupcijskih-afera/> (Nagrada za najbolju istraživačku priču mladog novinara, Stefana Mačkića, za priču “Vlada RS dala koncesiju za lošiju ponudu kompaniji u središtu korupcijskih afera”)
8. https://www.cins.rs/srpski/research_stories/article/borba-protiv-korupcije-spektakl-pred-kamerama-muk-u-sudnicama (Novinari Centra za istraživačko novinarstvo Srbije osvojili su Evropsku novinarsku

nagradu 2017 (European Press Prize) u kategoriji istraživačkog novinarstva za seriju tekstova o borbi protiv korupcije u Srbiji).

9. <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/sto-se-i-odakle-dovozi-i-spaljuje-na-jasenovackom-smetlistu---455151.html> (Novinar Ivan Čorkalo, priča 'Smeće u Jasenovcu' Ivan Čorkalo nagrada HND-a za najbolji novinarski rad o zaštiti okoliša u 2016.)
10. <http://www.capital.ba/capital-otkriva-kako-je-opljackana-balkan-investment-banka/> (Novinar Siniša Vukelić, dobio je prvu nagradu Evropske unije za istraživačko novinarstvo za tekst o Balkan investment banci - 2016.)

PREPORUKE NOVINARIMA ZA IZVJEŠTAVANJE O KRIVIČNIM POSTUPCIMA

1. NE KRŠITE PRINCIP PREZUMPCIJE (PRETPOSTAVKE) NEVINOSTI, JER NIKO NE SMIJE BITI OZNAČEN KRIVIM PRIJE PRAVOSNAŽNE PRESUDE SUDA
 - Mediji nerijetko presuđuju prije suđenja. To čine zbog neznanja, neopreznosti ili zbog toga što senzacija lakše nalazi put do gledalaca, slušalaca i čitalaca. Bez sudske presude, samo na osnovu sumnje, mediji nikoga ne smiju nazivati ubicom, zločincem, razbojnikom, pljačkašem... Sudski postupak se uvijek ne završi pravosnažnom presudom.
 - Izvještač mora jasno da razgraniči sumnju, optužbu i dokazanu krivicu. Treba strogo da vodi računa o jeziku (formulacijama) u pojedinim fazama pretkrivičnog i krivičnog postupka.
2. POŠTUJTE INTEGRITET MALOLJETNIKA, ŽRTAVA SEKSUALNIH DELIKATA, HENDIKEPIRANIH I DRUGIH RANJIVIH OSOBA
 - Nepoštovanje ovog principa predstavlja, takođe, vrlo teško kršenje o zakonske, profesionalne i etičke principe. Poštovanje integriteta navedenih kategorija podrazumijeva, prije svega, neotkrivanje identiteta, kako se ne bi produbljivala njihova trauma ili pogoršavao položaj pred sudom.
 - U malim zajednicama, kakva je naša, uobičajeni nivo zaštite nije dovoljan. Najčešće su i samo inicijali, pogotovo ako ih prati adresa, ili neki drugi lični podatak, dovoljni da javnost brzo otkrije o kome je riječ.
3. MORATE ZNATI DA POVUČETE CRTU IZMEĐU RAZUMNOG I NERAZUMNOG IZVJEŠTAVANJA
 - Nikada se ne smije zaboraviti da se prilikom izvještavanja o krivičnim postupcima najčešće piše o traumatičnim, kontroverznim događajima koji se ne tiču samo počinilaca krivičnih djela i žrtava, već i članova njihovih porodica.
 - Bezosjećajnost u pokazivanju nečije tuge, puki je senzacionalizam, koji ne donosi korist ni javnosti, ni novinaru, ni mediju. Uznemiravajuće slike pojačavaju nečiju patnju. Zato je veoma važno pronaći pravu mjeru u izvještavanju o takvim događajima.

4. IZVJEŠTAVAJTE TAČNO, PRECIZNO, URAVNOTEŽENO - JEDNAKO POŠTUJUĆI PRAVA SVIH AKTERA KRIVIČNOG POSTUPKA
 - Ukoliko se ne pridržava ovih pravila, izvještač će, zakonomjerno, upasti u seriju krupnih grešaka. Napraviće štetu ne samo učesnicima krivičnog postupka, već i sebi i mediju za koji radi.
5. DOBRO PROVJERITE SVE ŠTO NAPIŠETE. SISTEM PROVJERAVANJA ČINJENICA MORA BITI ZNATNO STROŽIJI NEGO PRILIKOM IZVJEŠTAVANJA O DRUGIM DOGAĐAJIMA. BUDITE VRLO REZERVISANI I RESTRIKTIVNI PREMA ANONIMNIM IZVORIMA.
 - Čuvajte se nedovoljno provjerenih informacija i stalno imajte na umu da je novinarstvo vještina provjeravanja. Ukoliko niste sigurni sto odsto, ukoliko sumnjate u pouzdanost izvora, onda je bolje ne objaviti takvu vijest.
 - Tokom trajanja krivičnog postupka, česti su pokušaji namjernog navođenja novinara na krivi trag, kako bi se počinio nekog krivičnog djela umanjila krivica ili obezbijedila povoljnija pozicija tokom postupka.
 - Ni u jednoj drugoj oblasti novinari nijesu na udaru manipulanata, kao što su izvještači o krivičnim postupcima. Zato budite vrlo rezervisani i restriktivni prema anonimnim izvorima.
 - Ne potcjenjujte informacije koje prenosi sagovornik koji insistira na anonimnosti, ne odbacujte odmah dokumentaciju dostavljenu posredstvom pošte ili neznanog kurira, čak i ako ste sigurni da su ti papiri sumnjivi i nekompletni. To jesu nepouzđani izvori, ali oni mogu sadržati dragocjena saznanja ili indicije koje treba istražiti.
 - Profesionalna komunikacija i saradnja sa policijom, tužilaštvom i sudom smanjuje mogućnost greške.
 - Ukoliko ne budete vodili računa o ovim napomenama i ne budete krajnje oprezni - i sebe i redakciju izlažete velikom riziku, što se može završiti sudskim progonom, ali i gubljenjem ličnog i profesionalnog kredibiliteta.
6. POČINIOCIMA BRUTALNIH ZLOČINA I OSUMNJIČENIMA ZA NAJTEŽA KRIVIČNA DJELA NE TREBA PISATI TAKO DA IZAZIVATE SIMPATIJE, SAŽALJENJE ILI DIVLJENJE JAVNOSTI
 - Novinari često, svjesno ili nesvjesno, pišu bajke o životu kriminalaca, tako da se povećava individualna i kolektivna tolerancija prema zločinu i zločincima. Ti ljudi i njihova nedjela ne smiju se prikazivati tako da javnost bude na njihovoj strani.

- Novinar mora imati jasnu distancu prema kriminalcima, a njihovu dokazanu krivicu tretirati isključivo kao rušenje univerzalnih ljudskih vrijednosti.
7. NE PODLIJEŽITE ŽURBI DA OBJAVITE NEKU VIJEST SAMO DA BI PREDUHITRILI KONKURENCIJU.
 - Žurba u izvještavanju o kontroverznim temama i konfliktnim situacijama, a to jeste suština krivičnih procesa, može napraviti veliku štetu. Tekst je završen i spreman za objavljivanje kada prikupite i provjerite sve činjenice.
 8. U IZVJEŠTAJIMA O KRIVIČNIM POSTUPCIMA NE POMINJITE VJERSKU, ETNIČKU I RASNU PRIPADNOST OSUMNJIČENOG, OPTUŽENOG ILI OSUĐENOG, OSIM AKO TA ČINJENICA NIJE VAŽNA U KONKRETNOM SLUČAJU. ISTO VAŽI I U SLUČAJU SEKSUALNE ORIJENTACIJE OSUMNJIČENOG, OPTUŽENOG ILI OSUĐENOG.
 9. TOKOM KRIVIČNOG POSTUPKA NE PROGNOZIRAJTE ISHOD.
 10. U SUDNICI SE PRIDRŽAVAJTE PROPISANIH PRAVILA PONAŠANJA.
 - Izvještač ne smije ometati tok suđenja.
 - Snimanje nije dozvoljeno bez dozvole predsjednika suda.
 - Izvještač mora biti pristojno obučen, doći na vrijeme i ostati do kraja suđenja.
 11. IZVJEŠTAČ O KRIVIČNOM POSTUPKU MORA BITI ISKUSAN NOVINAR KOJI DOBRO POZNAJE PRAVOSUDNI SISTEM, PRAVNU TERMINOLOGIJU, TOK I KARAKTER KRIVIČNOG POSTUPKA. AKO VI TO JOŠ NIJESTE, POTRUDITE SE DA ŠTO PRIJE BUDETE!

PREPORUKE SAVJETA EVROPE

DEKLARACIJA O MEDIJSKOJ DISTRIBUCIJI INFORMACIJA U VEZI SA KRIVIČNIM POSTUPCIMA

(usvojena od strane Komiteta Ministara 10. jula 2003. na 848. sastanku Zamjenika Ministara)

Komitet Ministara Savjeta Evrope,

Podsjeća na preuzete obaveze država članica da štite osnovno pravo na slobodu izražavanja, u skladu sa članom 10 Konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu „Konvencija“);

Potvrđuje da je pravo na slobodu izražavanja i informisanja jedan od temelja svake demokratije i neophodan uslov za napredak društva i razvoj ljudskog bića, kako se ističe u Deklaraciji o slobodi izražavanja i informisanja Savjeta Evrope iz 1982.;

Podsjeća na obaveze u pogledu osnovnog prava optuženog da se smatra nevinim do donošenja presude (pretpostavka nevinosti) i prava na pravedan proces, prava na poštovanje privatnog i porodičnog života koje garantuju članovi 6 i 8 Konvencije.

Podsjeća i na pravo sredstava informisanja i novinara da formiraju stručna udruženja, u skladu sa pravom na slobodu udruživanja koje garantuje član 11 Konvencije, koji predstavlja osnovu samoregulacije u oblasti sredstava javnog informisanja;

Imajući u vidu mogući sukob interesa koje štite članovi 6, 8 i 10 Konvencije, neophodnost obezbjeđivanja ravnoteže između tih prava u skladu sa okolnostima u svakom pojedinačnom slučaju, i imajući na umu ulogu Evropskog suda za ljudska prava da nadzire poštovanje obaveza prihvaćenih Konvencijom;

Imajući u vidu i značaj samoregulacije i ko-regulacije sredstava javnog informisanja za postizanje date ravnoteže;

Svjestan brojnih inicijativa medija i novinara u Evropi za promovisanje odgovornog obavljanja novinarskog posla, kako putem samoregulacije, tako i u saradnji sa državom kroz okvir ko-regulacije;

Svjestan neophodnosti podsticanja jasne debate o zaštiti prava i interesa u kontekstu medijskog izvještavanja u vezi sa krivičnim procedurama;

U želji da poveća odgovornost vršenja novinarskog posla u tom kontekstu, posebno promovisanjem prihvatanja dobre prakse od strane sredstava javnog informisanja, kroz kodekse ponašanja i druge inicijative;

Zabrinut zbog rastuće komercijalizacije informacija u kontekstu krivičnih postupaka;

U želji da ojača pravo na slobodu izražavanja i informisanja u vezi sa krivičnim postupcima, obezbjeđivanjem pristupa sredstava javnog informisanja tim postupcima;

Podsjeća na Rezoluciju (74) 26 o pravu na odgovor (pojedince štampi), Preporuku (85) 11 o položaju žrtve u okviru krivičnog prava i krivičnog postupka, Preporuku R (97) 13 o zastrašivanju svjedoka i pravima odbrane, Preporuku R (97) 21 o sredstvima javnog informisanja i promovisanja kulture tolerancije, i Preporuku R (2000) 7 o pravu novinara da ne otkrivaju svoje izvore informacija;

Poziva države članice:

1. Da podstiču odgovorno izvještavanje o krivičnim postupcima u sredstvima javnog informisanja i obuku novinara u domenu prava i sudske procedure, u saradnji sa sredstvima javnog informisanja i njihovim stručnim organizacijama, obrazovnim institucijama i sudovima, da bi se obezbijedilo potrebno razumijevanje sudskih procedura, kao i prava i interesa uključenih strana i države u tim procedurama;
2. Da podrže sve inicijative samoregulacije sredstava javnog informisanja kojima se definišu principi profesionalne etike u vezi sa informisanjem o krivičnim postupcima da bi se obezbijedilo poštovanje principa sadržanih u Preporuci Rec(2003)13 Komiteta ministara državama članicama o medijskoj distribuciji informacija u vezi sa krivičnim postupcima;
3. Da teže saradnji sa organima za samoregulaciju u oblasti sredstava javnog informisanja;
4. Da uključe stručna udruženja iz oblasti medija u potrebne zakonodavne procedure u vezi sa medijskim izvještavanjem o krivičnim postupcima, npr. putem prijema i konsultacija;
5. Da stave ovu Deklaraciju na raspolaganje javnim vlastima i sudovima, kao i medijima, novinarima i njihovim stručnim organizacijama.

Poziva medije i novinare:

1. Da formiraju stručna udruženja i promovišu panevropsku saradnju između tih udruženja;

2. Da razrade smjernice i norme profesionalne etike za novinare, posebno kada je u pitanju izvještavanje o krivičnim postupcima, ako takve smjernice i norme još ne postoje, i da podstiču poštovanje tih smjernica i normi profesionalne etike;
3. Da u svom izvještavanju prikazuju osumnjičene i optužene kao nevine, sve dok sud ne utvrdi njihovu krivicu, budući da im je to pravo zagarantovano primjenom člana 6 Konvencije;
4. Da poštuju dostojanstvo, sigurnost i, osim ako informacija nije od javnog interesa, pravo na privatnost žrtava, podnosilaca predstavi, osumnjičenih, optuženih, lica čija je krivica utvrđena i svjedoka, kao i njihovih porodica, u skladu sa članom 8 Konvencije;
5. Da ne podsjećaju na prekršaje koje je lice prethodno počinilo, osim ako prekršaj nije od opšteg interesa ili je to ponovo postao;
6. Da uzmu u obzir interese maloljetnih lica i ostalih ranjivih lica uključenih u krivične postupke;
7. Da izbjegavaju povrede krivičnih istraga i sudskih procedura;
8. Da prilikom izvještavanja o krivičnim postupcima izbjegavaju predrasude i pežorativne aluzije, kada postoji opasnost od podsticanja na ksenofobiju, diskriminaciju ili nasilje;
9. Da povjeravaju izvještavanje o krivičnim postupcima novinarima sa odgovarajućim obrazovanjem u toj oblasti.

PREPORUKA REC (2003) 13 KOMITETA MINISTARA ZEMLJAMA ČLANICAMA O MEDIJSKOJ DISTRIBUCIJI INFORMACIJA U VEZI SA KRIVIČNIM POSTUPCIMA

(usvojena od strane Komiteta ministara 10. jula 2003. na 848. sastanku Zamjenika Ministara)

Na osnovu člana 15.b Statuta Savjeta Evrope, Komitet ministara:

Smatra da je cilj Savjeta Evrope ostvarivanje čvršće veze između njegovih članica da bi se očuvali i promovisali ideali i principi koji predstavljaju njihovo zajedničko nasljeđe;

Podsjeća na obaveze preuzete od strane Država članica prema osnovnom pravu na slobodu izražavanja i informisanja koje garantuje član 10 Konvencije o očuvanju osnovnih ljudskih prava i sloboda (u daljem tekstu „Konvencija“), koje predstavlja jedan od temelja demokratskog društva i jedan od osnovnih uslova napretka društva i razvoja svakog pojedinca;

Podsjeća na to da mediji imaju pravo da obavještavaju javnost o njenom pravu da dobija informacije, uključujući i one o pitanjima od opšteg interesa, na osnovu člana 10 Konvencije, i da imaju profesionalnu obavezu da to čine;

Podsjeća na to da članovi 6 i 8 Konvencije garantuju pravo optuženih i osumnjičenih da se smatraju nevinim do dokazivanja krivice (pretpostavka nevinosti), prava na pravedan proces i na poštovanje privatnog i porodičnog života kao suštinske zahtjeve koji se moraju poštovati u svakom demokratskom društvu;

Ističe značaj reportaža o krivičnim postupcima u medijima da bi se javnost informisala, da bi preventivna funkcija krivičnog prava bila vidljivija i da bi se javnosti pružio uvid u funkcionisanje pravosudnog krivičnog sistema;

Ima u vidu mogućnost sukoba interesa koje štite članovi 6, 8 i 10 Konvencije i potrebu obezbjeđivanja ravnoteže između ovih prava prema okolnostima svakog pojedinačnog slučaja, kao i kontrolnu ulogu Evropskog suda za ljudska prava u garantovanju poštovanja obaveza ugovorenih Konvencijom;

Podsjeća na pravo medija i novinara da formiraju stručna udruženja, u skladu sa pravom na slobodu udruživanja koje garantuje član 11 Konvencije, koje čini jednu od osnova samoregulacije u oblasti medija;

U želji da promoviše jasnu debatu o zaštiti prava i interesa u okviru medijskog izvještavanja o krivičnim postupcima, kao i da podstiče

pozitivnu praksu u Evropi, omogućujući pristup medija krivičnim postupcima;

Podsjeća na svoju Rezoluciju (74) 26 o pravu na odgovor – položaju pojedinca o odnosu na štampu, svoju Preporuku R (85) 11 o položaju žrtve u okviru krivičnog prava i krivičnog postupka, svoju Preporuku R (97) 13 o zastrašivanju svjedoka i pravima odbrane i na svoju Preporuku R (97) 21 o medijima i promovisanju kulture tolerancije;

Ističe značaj zaštite novinarskih izvora informisanja u okviru krivičnih postupaka, u skladu sa svojom Preporukom R (2000) 7 o pravu novinara da ne otkrivaju svoje izvore informacija;

Ima u vidu Rezoluciju br. 2 o novinarskim slobodama i ljudskim pravima koja je usvojena na IV Evropskoj ministarskoj konferenciji o politici masovnih komunikacija (Prag, decembar 1994.) kao i Deklaraciju o budućoj politici komunikacije koja je usvojena na VI Evropskoj ministarskoj konferenciji o politici masovnih komunikacija (Krakov, jun 2000);

Preporučuje vladama država članicama, uz priznavanje različitosti nacionalnih pravnih sistema u pogledu krivičnog postupka:

- 1) Da preduzmu ili, u slučaju potrebe, ojačaju sve mjere koje smatraju neophodnim za sprovođenje principa dodatih ovoj preporuci, u okviru njihovih ustavnih ograničenja,
- 2) Da obave najširu raspodjelu ove preporuke i njoj dodatih principa, da ih u slučaju potrebe prevedu, i
- 3) Da sa njima posebno upoznaju sudske vlasti i policijske službe i da ih stave na raspolaganje reprezentativnim organizacijama pravika i profesionalaca koji rade u medijima.

Principi vezani za medijsku distribuciju informacija o krivičnim postupcima (ANEKS Preporuke REC (2003) 13)

Princip 1 – Informisanje javnosti putem medija

Javnost treba da bude obaviještena putem medija o aktivnostima sudskih vlasti i policijskih službi. U skladu sa tim, novinari treba da slobodno izvještavaju i da iznose komentare o funkcionisanju sudskog i krivičnog sistema, pri čemu primjena dolje navedenih principa predstavlja jedina predviđena ograničenja.

Princip 2 – Osumnjičeni/optuženi se smatra nevinim do dokazivanja krivice (Pretpostavka nevinosti)

Poštovanje ovog principa je sastavni dio prava na pravedan proces, i prema tome, mišljenja i informacije o krivičnim postupcima koje su u toku se mogu iznositi u medijima samo ako se njima ne povređuje pravo osumnjičenog ili optuženog da se smatra nevinim do donošenja presude o krivici.

Princip 3 – Istinitost informacije

Sudske vlasti i policijske službe treba da pružaju medijima samo potvrđene informacije i one koje se zasnivaju na razumnim pretpostavkama. Ako se radi o drugom navedenom slučaju, to treba jasno naglasiti sredstvima informisanja.

Princip 4 – Pristup informaciji

Kada sudske vlasti ili policijske službe pružaju informacije novinarima u okviru krivičnih postupaka, one ih moraju staviti na raspolaganje bez razlike svim novinarima koji su uložili ili ulažu isti zahtjev.

Princip 5 – Sredstva za pružanje informacija medijima

Kad sudske vlasti i policijske službe same odluče da informišu medije u okviru krivičnih postupaka, one te informacije moraju pružiti bez diskriminacije i, kad god je to moguće, to treba da rade ovlašćeni službenici putem saopštenja za javnost ili konferencija za štampu ili sličnih dozvoljenih sredstava.

Princip 6 – Redovno informisanje tokom krivičnih postupaka

U okviru krivičnih postupaka od javnog interesa ili ostalih krivičnih postupaka koji privlače pažnju javnosti, sudske vlasti i policijske službe bi trebale da obavještavaju medije o svojim najvažnijim aktivnostima, pod uslovom da to ne narušava tajnu istrage niti policijsku istragu i da ne usporava postupak niti ometa postizanje rezultata.

Princip 7 – Zabrana iskorištavanja informacije

Sudske vlasti i policijske službe ne treba da koriste informacije koje se odnose na krivične postupke u toku u cilju sticanja profita ili u bilo kom drugom cilju, osim doprinošenja primjeni zakona.

Princip 8 – Zaštita privatnosti u kontekstu krivičnih postupaka

Pri pružanju informacija o osumnjičenim, optuženim ili osuđenim licima, kao i o ostalim ušesnicima u krivičnom postupku, mora se poštovati njihovo pravo na zaštitu privatnosti u skladu sa članom 8. Konvencije.

Princip 9 – Pravo na ispravku i pravo na odgovor

Ne gubeći druge mogućnosti žalbe, svaka osoba koja je bila predmet netačnog medijskog izvještavanja ili klevete u okviru krivičnih postupaka, mora imati pravo na ispravku ili odgovor, u zavisnosti od okolnosti, od strane datog medija.

Princip 10 – Zaštita od negativnog uticaja

U okviru krivičnih postupaka, a posebno onih koje uključuju, neprofesionalne porotnike i sudije, sudske vlasti i policijske službe treba da se uzdržavaju od javnog iznošenja informacija koje mogu imati negativan uticaj na pravičnost postupka.

Princip 11 – Negativni publicitet prije procesa

Kad optuženo lice može da pokaže da je iznošenje informacija izazvalo ili će izazvati kršenje prava na pravedan proces, ono mora imati mogućnost za efikasnu sudsku žalbu.

Princip 12 – Prijem novinara

Novinari moraju biti prihvaćeni bez diskriminacije i bez prethodnog traženja akreditacije za suđenja i proglašenja presude koja su otvorena za javnost. Ne smiju biti isključeni sa suđenja, osim ako ono nije zatvoreno za javnost u skladu sa članom 6 Konvencije.

Princip 13 – Pristup novinara sudnici

Nadležne vlasti treba, osim ako to nije očigledno neizvodljivo, da obezbijede novinarima dovoljno mjesta u sudnicama u skladu sa njihovim zahtjevima, ne isključujući prisustvo opšte javnosti.

Princip 14 – Direktno izvještavanje i snimanje u sudnicama

Direktno izvještavanje ili snimanje u sudnicama treba da bude omogućeno sredstvima informisanja samo ako zakon ili nadležne sudske vlasti to eksplicitno dopuštaju. Ovakvo izvještavanje je dozvoljeno samo ako ne postoji opasnost od uticaja na žrtve, svjedoke, suprostavljene strane u krivičnom postupku, porotu ili sudije.

Princip 15 – Podrška izvještajima sredstava informisanja

Nadležne vlasti treba da u dogledno vrijeme i na običan zahtjev stave na raspolaganje novinarima najave planiranih suđenja, sadržaj optužbi i sve ostale informacije koje su značajne za sudsku hroniku, osim u slučajevima kada je to nemoguće. Novinarima mora biti dozvoljeno da, bez diskriminacije, prave i primaju kopije objavljenih presuda. Oni moraju imati mogućnost distribucije i prenošenja ovih presuda javnosti.

Princip 16 – Zaštita svjedoka

Identitet svjedoka se ne smije otkrivati, osim ako se svjedok nije prethodno složio, ako identifikacija svjedoka nije od javnog interesa ili ako svjedočenje već nije objavljeno pred javnošću. Identitet svjedoka se nikad ne smije otkriti ako ih dovodi u životnu opasnost ili predstavlja prijetnju njihovoj sigurnosti. Programi zaštite svjedoka se moraju strogo poštovati, posebno u okviru krivičnih postupaka koji se vode protiv organizovanog kriminala ili povodom zločina počinjenih u okviru porodice.

Princip 17 – Medijsko izvještavanje o izvršenju kazni

Novinarima treba omogućiti kontakt sa osobama koje odslužuju zatvorske kazne, pod uslovom da to ne narušava sprovođenje pravde, prava zatvorenika i zatvorskog osoblja ili sigurnost u zatvorima.

Princip 18 – Medijsko izvještavanje nakon odsluženja kazne

Da bi lica koja su odslužila kaznu mogla da se neometano ponovo uključe u društvo, pravo na zaštitu privatnosti na osnovu člana 8 Konvencije treba da obuhvata pravo na zaštitu identiteta ovih lica u vezi sa prethodno počinjenim prekršajem za koji su odslužile kaznu, osim ako se ta lica nijesu eksplicitno složila sa otkrivanjem identiteta ili ako su ta lica ili njihovi prethodno počinjeni prekršaji bili predmet javnog interesovanja ili su to ponovo postali.

RIZICI NOVINARSKIH GREŠAKA

Jedno od temelja svakog demokratskog društva jeste pravo na informisanje, odnosno pravo javnosti da dobija informacije od opšteg interesa. Mediji su ti koji imaju zadatak i profesionalnu obavezu da budu “posrednik” u tom procesu, kao što je suština njihovog posla “stalno kopanje”, odnosno to da “ljude ne ostavljaju na miru, da otkrivaju, a ne da prikrivaju činjenice”. To pravo, međutim, ponekad je ograničeno drugim, jednako važnim, pravima, kao što su zaštita ljudskog dostojanstva, privatnosti i pretpostavke (prezumpcije) nevinosti. Sudovi su ti koji u slučaju konflikta između tih suprotstavljenih vrijednosti, treba da ispune svoju dužnost, da pronađu balans i kažu posljednju riječ.

1. Novinara koji na glavnom pretresu ometa red, vrijeđa sud, stranke ili druge učesnike u postupku ili se ne pokorava naređenjima predsjednika vijeća, predsjednik vijeća se opomenuti. Ako opomena bude bezuspješna, vijeće može narediti da se novinar udalji iz sudnice, a pored toga, može ga i kazniti novčanom kaznom do 1.000 eura (čl. 321. st. 1. Zakonika o krivičnom postupku).
2. Ako novinar, putem medija ili sličnih sredstava, ili na javnom skupu, iznosi ili pronosi štogod iz nečijeg ličnog ili porodičnog života, što može škoditi njegovoj časti i ugledu, rizikuje krivični progon po privatnoj tužbi, zbog krivičnog djela iznošenja ličnih ili porodičnih prilika iz čl. 197. st. 2. Krivičnog zakonika, uz zapriječenu novčanu kaznu od 5.000 do 14.000 eura.
3. Za iznošenje ili pronošnje ličnih ili porodičnih prilika koje je učinjeno u obavljanju novinarskog poziva, novinar neće biti kažnjen ako dokaže istinitost svog tvrđenja ili ako dokaže da je imao osnovanog razloga da povjeruje u istinitost onog što je iznosio ili pronosio.
4. U drugim slučajevima, ne može se dokazivati istinitost ili neistinitost onog što se iznosi ili prenosi iz ličnog ili porodičnog života neke osobe.
5. Pri osudi za krivično djelo iznošenja ličnih ili porodičnih prilika, učinjeno putem medija ili sličnih sredstava, ili na javnom skupu, sud na zahtjev privatnog tužioca može odlučiti da se, o trošku osuđenog, istim putem objavi sudska presuda, u cjelini ili u izvodu (čl. 203. Krivičnog zakonika).
6. Ako medij objavi programski sadržaj kojim se narušava zakonom zaštićeni interes osobe na koju se informacija odnosi ili kojim se

vrijeđa čast ili integritet pojedinca, iznese ili prenese neistinite navode o njegovom životu, znanju i sposobnostima, zainteresovana osoba ima pravo na tužbu nadležnom sudu za naknadu štete protiv autora i osnivača medija (čl. 20. Zakona o medijima).

7. Ukoliko medij odbije da objavi ispravku ili odgovor na programski sadržaj kojim je povrijeđeno nečije pravo, istovremeno objavi komentar ispravke ili odgovora i ispravku ili odgovor ne objavi na način i u roku propisanom zakonom, podnosilac ispravke ili odgovora ima pravo na tužbu nadležnom sudu protiv osnivača medija (čl. 30. st. 2. Zakona o medijima).
8. Ukoliko sud usvoji tužbeni zahtjev, naređuje tuženom da objavi ispravku ili odgovor u prvom, a najkasnije u drugom broju štampe, odnosno prvoj, a najkasnije drugoj narednoj emisiji elektronskog medija, na istoj strani štampe, odnosno u istoj emisiji elektronskog medija, u kojima je objavljen sporni programski sadržaj (čl. 32. st. 3. u vezi čl. 28. st. 1. i st. 2. Zakona o medijima).
9. Novčanom kaznom od pet stotina do tri hiljade eura, kazniće se za prekršaj osnivač medija ako ne čuva tekstove, odnosno snimke informacija najmanje 30 dana poslije objavljivanja i ne da ih na uvid osobama koje po odredbama ovog Zakona imaju pravo na ispravku ili odgovor (čl. 42. st. 2. Zakona o medijima).
10. Novčanom kaznom od hiljadu do šest hiljada eura iznosa minimalne zarade biće kažnjen za prekršaj pravno lice ako:
 - objavi informacije prikupljene na nezakonit način
 - ne štiti integritet maloljetnika
 - objavi informacije i mišljenja kojima se podstiče diskriminacija, mržnja ili nasilje protiv osoba ili grupe osoba zbog njihovog pripadanja ili nepripadanja nekoj rasi, vjeri, naciji, etničkoj grupi, polu ili seksualnoj opredjeljenosti
 - na osnovu pravosnažne presude ne objavi informaciju o ishodu krivičnog postupka
 - ne objavi ili obezbjedi objavljivanje ispravke ili odgovora fizičkog ili pravnog lica, kada je objavljenim programskim sadržajem povrijeđeno neko njegovo, Ustavom ili zakonom ustanovljeno, pravo (čl. 43. st. 1. tač. 1, st. 2., st. 3., st. 5. i st. 6. Zakona o medijima).

11. Za pretrpljene duševne bolove zbog povrede časti, ugleda, slobode ili prava ličnosti, sud se, ako nađe da okolnosti slučaja a naročito jačina bolova i njihovo trajanje to opravdava, dosuditi oštećenom pravičnu novčanu naknadu (satisfakciju) na ime pretrpljene i buduće nematerijalne štete (čl. 207. Zakona o obligacionim odnosima).

REFERENCE:

- 1) Berger, P., Novaković, A., *Novinarstvo zasnovano na podacima: Saveti, trikovi, tutorijali*, BIRN Srbija, Beograd, 2015.
- 2) Bešker, I., *Istraživačko novinarstvo*, Press Data, Zagreb, 2004
- 3) Boynton, R., *The New New Journalism: Conversations with America's Best Nonfiction Writers on Their Craft*, Vintage Books, New York, 2005.
- 4) Briggs, M., *Journalism Next: A practical guide to digital reporting and publishing*, SAGE Publications INC, 2009.
- 5) Collings, A., *Words of Fire: Independent Journalists who Challenge Dictators, Drug Lords, and Other Enemies of a Free Press*, New York University Press, 2001.
- 6) Fleeson, L., *Ten steps to investigative reporting*, Unknown Binding, 2000.
- 7) *Istraživačko novinarstvo: Uputstvo za upotrebu*, CIN Srbija (dostupan na https://www.cin.ba/wp-content/uploads/2017/11/Istrazivacko_novinarstvo_Uputstvo_za_upotrebu.pdf)
- 8) Kovach, B., ROSENTHIEL, T., *Blur: How to Know What's True in the Age of Information Overload*, Bloomsbury USA, 2010.
- 9) Lakočević B., Pažin, Z., i dr., *Vodič za novinare kroz krivični postupak*, Centar za demokratiju i ljudska prava – CEDEM, Podgorica, 2010.
- 10) Luković, S., *Odabir istraživačke teme*, Media Centar, Sarajevo, 2004. (d <http://www.media.ba/en/node/19425>)
- 11) Miroslavljević, M., Vilović, G., Kunczik, M., *Istraživačko novinarstvo*, Friedrich Ebert Stiftung, Sarajevo, 2009.
- 12) Nazakat, S., *How to Become a Mouthpiece for the People*, Konrad-Adenauer-Stiftung, Media Programme Asia, 2010.
- 13) Recommendation Rec(2003)13 of the Committee of Ministers to member states on the provision of information through the media in relation to criminal proceedings (dostupno na <https://www.euromed-justice.eu/en/system/files/20100208101331>)

Recommendation200313mediainformationincriminalproceedings.pdf)

- 14) Recommendations and declarations of the Committee of Ministers of the Council of Europe in the field of media and information society (dostupno na <https://rm.coe.int/1680645b44>)
- 15) Silverman, C., *Verification handbook for investigative reporting*, The European Journalism Centre (EJC), The European Journalism Centre (EJC), 2014.
- 16) Sova, D., *How to Write Articles for News/Mags, 2/e (Step-by-step)*, ARCO book, Canada, 2002.

Pripremu i objavljivanje Priručnika o istraživačkom novinarstvu u oblasti krivičnog pravosuđa je finansijski podržala Evropska unija. Tekst u priručniku ne predstavlja obavezno stavove Evropske unije.

